ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ
RESİM BÖLÜMÜ

RESİM SANATINDA ÖZ-YIKIM VE İÇSEL ÇATIŞMANIN ŞAHMERAN İMGESİ ÜZERİNDEN YORUMU

(MEZUNİYET PROJESİ KAPSAMINDA HAZIRLANAN ARAŞTIRMA VE UYGULAMA RAPORU)

Hazırlayan
Büşra ARPA

Yöneten
Doç. Evren KAVUKCU

Erzurum-2026

ÖZET

MEZUNİYET PROJESİ

RESİM SANATINDA ÖZ-YIKIM VE İÇSEL ÇATIŞMANIN ŞAHMERAN İMGESİ ÜZERİNDEN YORUMU

Büşra ARPA

Mitoloji disiplini içerisinde önemli bir yere sahip olan Şahmeran miti; kökeni, içerisinde barındırdığı sembolik anlamlar, toplumsal ve kültürel yansımaları ile birlikte sanatsal temsiller üzerinde çok yönlü bir anlatıya sahiptir. Bu çalışmada, Şahmeran figürünün yalnızca sözlü halk anlatılarında değil, aynı zamanda sanat eserlerinde nasıl güçlü bir imgeye dönüştüğü değerlendirilmektedir. Bu çalışmada öncelikle mit, mitos ve mitoloji kavramları açıklığa kavuşturulmuş; mitlerin konularına göre kozmogoni, teogoni, antropogoni, eskatoloji ve etiyoloji gibi başlıca türlerine yer verilmiştir. Ardından Türk mitolojisinin genel yapısı ele alınmış ve Şahmeran mitinin bu yapı içerisindeki konumu değerlendirilmiştir. Şahmeran mitinin coğrafi ve kültürel kökeni irdelenmiş; anlatılarda sıkça rastlanan yılan, ay, anatanrıça, boynuz, inci ve bitki-çiçek gibi semboller analiz edilerek, bu ögelerin mitolojik anlamlarına dikkat çekilmiştir. Ayrıca Şahmeran figürünün kadın bilgeliği, doğayla uyum, şifa ve ihanet temaları etrafında nasıl şekillendiği; halk kültüründeki yeri ve toplumsal hafızadaki yansımalarıyla birlikte değerlendirilmiştir. Şahmeran yalnızca geçmişin mitolojik bir anlatısı değil; kadim bilgilerin, sembollerin ve kadın figürünün etrafında şekillenerek günümüzde de anlam kazanan güçlü bir kültürel miras olarak öne çıkmaktadır. Şahmeran mitinin çağdaş sanatta yeniden temsil edilmesi çağdaş yorumlarla buluşmasını sağlamış ve Şahmeran'ı hem geleneksel hem de modern anlatıların vazgeçilmez bir unsuru haline getirmiştir

Bu tez, resim sanatında öz-yıkım ve içsel çatışma kavramlarının Şahmeran imgesi aracılığıyla nasıl yorumlanabileceğini incelemektedir. Anadolu, Mezopotamya ve İran kültür havzalarında farklı anlatı biçimleriyle varlığını sürdüren Şahmeran miti, yarı kadın yarı yılan bedeniyle hem bilgelik hem tehlike, hem şifa hem ölüm, hem koruyuculuk hem de kurban edilme gibi karşıt anlam alanlarını bünyesinde taşımaktadır. Bu nedenle Şahmeran imgesi, bireyin iç dünyasında deneyimlediği bölünmüşlük, bastırılmış arzu, travma, suçluluk, öz-yıkım ve yeniden doğuş gibi psikolojik ve estetik süreçlerin yorumlanması açısından güçlü bir sembolik zemin sunar.

Makalede, Şahmeran imgesi psikanalitik, mitolojik, feminist ve ikonografik yaklaşımlar doğrultusunda ele alınmakta; resim sanatında beden, kimlik, acı ve dönüşüm ilişkileri bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Çağdaş Sanat, Mitoloji, Şahmeran Miti.

ABSTRACT

UNDERGRADUATE THESIS
INTERPRETİNG SELF-DESTRUCTİON AND INNER CONFLİCT İN PAİNTİNG THROUGH THE IMAGE OF SHAHMARAN

Büşra ARPA

The myth of Shahmaran, which holds an important place within the discipline of mythology, presents a multifaceted narrative through its origins, symbolic meanings, social and cultural reflections, and artistic representations. This study evaluates how the figure of Shahmaran has transformed into a powerful image not only in oral folk narratives but also in works of art. First, the concepts of myth, mythos, and mythology are clarified; then, the principal types of myths, such as cosmogony, theogony, anthropogony, eschatology, and etiology, are discussed according to their subject matter. Subsequently, the general structure of Turkish mythology is examined, and the position of the Shahmaran myth within this structure is evaluated. The geographical and cultural origins of the Shahmaran myth are investigated; symbols frequently encountered in the narratives—such as the serpent, the moon, the mother goddess, horns, pearls, and plants/flowers—are analyzed, with particular attention given to their mythological meanings. In addition, the ways in which the figure of Shahmaran is shaped around the themes of female wisdom, harmony with nature, healing, and betrayal are examined together with its place in folk culture and its reflections in collective memory. Shahmaran is not merely a mythological narrative of the past; rather, it emerges as a powerful cultural heritage that continues to acquire meaning today by taking shape around ancient knowledge, symbols, and the female figure. The contemporary artistic representation This thesis examines how the concepts of self-destruction and inner conflict in painting can be interpreted through the image of Shahmaran. The Shahmaran myth, which continues to exist in various narrative forms across the cultural regions of Anatolia, Mesopotamia, and Iran, embodies opposing semantic fields through its half-woman, half-serpent body: wisdom and danger, healing and death, protection and sacrifice. For this reason, the image of Shahmaran provides a powerful symbolic ground for interpreting psychological and aesthetic processes such as fragmentation, repressed mythological, feminist, and iconographic approaches, and it

aims to evaluate the relationship between body, identity, pain, and transformation in the context of painting.

Keywords: Contemporary Art, Mythology, Shahmaran Myth.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ii
ABSTRACT iv
ŞEKİLLER viii
TABLOLAR ix
ÖNSÖZ x
GİRİŞ 1
1. BÖLÜM 3
ARAŞTIRMA RAPORU 3
1.1. Mit, Mitos ve Mitoloji 3
1.2. Şahmeran Mitinin Kökeni 5
1.3. Şahmeran Mitinde Sembolik Anlamlar 5
1.3.1. Yılan Sembolü 6
1.4. Şahmeran Hikâyesinin Özeti 6
1.5. Görüşmecilerin Dilinden Şahmeran Hikayesi 7
2. BÖLÜM 11
RESİM SANATINDA ÖZ-YIKIM VE İÇSEL ÇATIŞMANIN ŞAHMERAN İMGESİ ÜZERİNDEN YORUMU 11
2.1. Şahmeran 11
2.2. Karakter Tasarımları 12
2.3. Şahmeran Mitinin Toplumsal ve Kültürel Yansımaları 14
2.4. Şahmeran Efsanesinin Sanatsal Yorumları Ve Sembolizmi 16
2.5. Şahmeran Mitinin Kültürel Ve Sembolik Arka Planı 18
2.6. Öz-Yıkım Kavramı Ve Sanatsal İfade 19
2.7. İçsel Çatışma, Hibrit Beden Ve Şahmeran 19
2.8. Şahmeran İmgesi, Kadın Bedeni Ve Kurban Edilme 20
2.9. Resim Sanatında Öz-Yıkımın Görsel Dili 21
2.10. Şahmeran'ın Psikanalitik Yorumu: Bilinçdışı, Arzu Ve Ölüm 21
2.11. Çağdaş Sanat Bağlamında Şahmeran İmgesinin Yeniden Okunması 22
2.12. Şahmeran İmgesine Ait Örnek Eser Analizleri 23
2.12.1. Geleneksel Cam Altı Şahmeran Tasviri 23
2.12.2. Mardin Yöresine Ait Şahmeran Tasviri 25
2.12.3. Şahmeran Figürlü Tekstil / İşleme Örneği 27

2.12.4. Günümüz Türk Çini / Seramik Sanatında Şahmeran Figürü 28
2.12.5. Dijital İllüstrasyonda Şahmeran Karakter Tasarımı 30
2.12.6. Canan'ın Feminist Sanat Bağlamında Şahmeran Yorumu 32
2.12.7. Ahmet Güneştekin'in Mitolojik Anlatı Dili İçinde Şahmeran İmgesi..... 33
BÖLÜM 3 35
UYGULAMA RAPORU 35
3.1. Uygulama Yapılış Gerekçesi 35
3.2. İçerik Ve Biçime Yönelik Saptamalar 36
3.3. Uygulamanın Düşünsel Yönü 38
SONUÇ 42
KAYNAKÇA 44
ÖZGEÇMİŞ 47

ŞEKİLLER

Resim 2.1. *Geleneksel cam altı şahmeran tasviri* 24
Resim 2.2. *Mardin yöresine ait şahmeran tasviri* 26
Resim 2.3. *Şahmeran figürlü tekstil / işleme örneği* 27
Resim 2.4. *Seramik sanatında şahmeran figürü* 29
Resim 2.5. *Dijital illüstrasyonda şahmeran karakter tasarımı* 31
Resim 2.6. *Canan'ın feminist sanat* 32
Resim 3.1. *Duvarlara asılan şahmeran tasviri* 35
Resim 3.2. *Şahmeran tasviri- 1* 37
Resim 3.3. *Şahmeran tasvir* 39
Resim 3.4. *Büşra arpa, omuzdan sokma imgesi* 40

TABLOLAR

Tablo 3.1. Geleneksel Cam Altı Şahmeran Tasviri 23
Tablo 3.2. Mardin Yöresine Ait Şahmeran Tasviri 25
Tablo 3.3. Şahmeran Figürlü Tekstil / İşleme Örneği 27
Tablo 3.4. Günümüz Türk Çini / Seramik Sanatında Şahmeran Figürü 29
Tablo 3.5. Dijital illüstrasyonda Şahmeran Karakter Tasarımı 30
Tablo 3.6. Canan'ın Feminist Sanat Bağlamında Şahmeran Yorumu 32
Tablo 3.7. Ahmet Güneştekin'in Mitolojik Anlatı Bağlamında Şahmeran Yorumu 34
Tablo 3.8. Büşra Arpa, Omuzdan Sokma İmgesi 40

ÖNSÖZ

Yarı kadın yarı yılan bedeniyle Şahmeran figürü; bilgelik, şifa, doğayla uyum, koruyuculuk ve dişil güç gibi olumlu anlamların yanı sıra ihanet, ölüm, kurban edilme, içsel çatışma ve dönüşüm gibi daha karanlık temaları da bünyesinde barındırır. Bu yönüyle Şahmeran, yalnızca halk anlatılarında yer alan mitolojik bir karakter değil, aynı zamanda insanın iç dünyasındaki çatışmaları, kırılmaları ve yeniden var olma arzusunu temsil eden güçlü bir sembol olarak değerlendirilebilir. Özellikle çağdaş sanat bağlamında Şahmeran imgesi, beden, kimlik, travma, öz-yıkım ve yeniden doğuş gibi kavramların görsel olarak yorumlanmasına imkân tanıyan derinlikli bir anlatı alanı sunmaktadır. Bu çalışmada, Şahmeran mitinin kökenleri, sembolik anlamları, toplumsal ve kültürel yansımaları ile sanat alanındaki temsilleri çok yönlü bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Öncelikle mit, mitos ve mitoloji kavramları açıklanmış; ardından mitlerin temel türleri, Türk mitolojisinin genel yapısı ve Şahmeran mitinin bu yapı içerisindeki konumu değerlendirilmiştir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ise Şahmeran anlatılarında öne çıkan yılan, ay, anatanrıça, boynuz, inci ve bitki-çiçek gibi semboller analiz edilerek bu figürün mitolojik, feminist, psikanalitik ve ikonografik açılımları üzerinde durulmuştur. Bu tezin temel amacı, Şahmeran imgesinin resim sanatında öz-yıkım ve içsel çatışma kavramlarıyla nasıl ilişkilendirilebileceğini incelemektir. Bu doğrultuda Şahmeran, hem geleneksel anlatıların taşıyıcısı hem de çağdaş sanatsal yorumlara açık, dönüşen ve yeniden anlam kazanan bir imge olarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın, mitolojik imgelerin çağdaş sanat pratikleri içerisindeki yerini anlamaya ve Şahmeran figürünün sembolik gücünü disiplinlerarası bir yaklaşımla yorumlamaya katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Bu süreçte bilgi, görüş ve yönlendirmeleriyle çalışmanın gelişmesine katkı sunan danışmanıma; akademik ve manevi desteklerini esirgemeyen hocalarıma; sabırları, anlayışları ve destekleriyle her zaman yanımda olan aileme ve yakınlarıma teşekkür ederim.

Bu çalışmanın, Şahmeran mitinin yalnızca geçmişten gelen bir anlatı değil, aynı zamanda günümüz sanatında ve düşünce dünyasında yeniden üretilen güçlü bir kültürel ve estetik imge olduğunu göstermesi temennisiyle.

GİRİŞ

Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip olan Şahmeran miti, hem halk inançları hem de sanatsal temsillerde önemli bir yer tutmaktadır. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde farklı biçimlerde anlatılan bu efsane, zamanla halk sanatlarına ve çağdaş sanat pratiklerine yansımıştır. Bu tez, Şahmeran mitinin toplumsal bağlamda kültürel yansımaları ve çağdaş resim sanatındaki temsilleri incelemeyi amaçlamaktadır. Şahmeran, genellikle başı insan, gövdesi ise yılan olan bir varlık olarak tanımlanmaktadır. Bu figür, bilgelik, iyilik ve şifa gibi olumlu özelliklerle ilişkilendirilmektedir. Anadolu'nun çeşitli yörelerinde, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, Şahmeran'a dair halk inanışları yaygındır. Örneğin, cam altına çizilmiş Şahmeran resimleri, evlere uğur getirdiğine inanılarak odalara asılmaktadır. Ayrıca, genç kızların çeyizlerine Şahmeran motiflerinin işlenmesi, bu figürün bereket ve koruma sembolü olarak kabul edildiğini göstermektedir (Sökmen ve Balkanal, 2018). Şahmeran sadece mitolojik bir karakter değil aynı zamanda kültürel belleğin ve toplumsal temsilin önemli bir parçası olmuştur. Bu bağlamda özellikle halı, kilim, cam altı resimleri ve bakır işçiliğinde, Şahmeran motifi sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu motifler, sembolik anlamlar taşıyan sembollerle birlikte kullanılır; örneğin, inci, boynuzları ve ay simgeleri gibi (Çağlar Abiha, 2016). Bu semboller, doğurganlık, bereket ve koruma gibi temaları yansıtmaktadır. Şahmeran'ın resim sanatında ele alınışı ise sadece estetik değil aynı zamanda kültürel kodlarla yansıtılmış bir temsili göstermektedir. Özellikle çağdaş resim sanatında, Şahmeran figürü kadın bedeni, doğa, bilgi ve gizem gibi temalarla yansıtılmış; doğurganlık, koruma ve bilgelik gibi kavramlarla ilişkilendirilmiştir. Bu durum, mitolojik öğelerin çağdaş sanatla nasıl bir etkileşim içinde olduğunu ve kültürel mirasın nasıl yaşatıldığını göstermektedir.

Bu tezde, Şahmeran mitinin toplumsal ve sanatsal yansımaları birlikte ele alınmıştır. Çalışma kapsamında toplumsal olarak, bu figürün halk inanışları ve günlük yaşamla nasıl iç içe geçtiği araştırılmış; çağdaş resim sanatında ise Şahmeran'ın sanat alanındaki yansımaları değerlendirilmiştir. Böylece, Şahmeran mitinin toplumumuzdaki kültürel etkileri ve sanatsal üretimlere yansımaları arasındaki ilişki ele alınmış; mitolojik anlatıların sanatsal bağlamda nasıl yeniden yorumlandığına dair yeni bir bakış açısı sunulmuştur. Resim sanatı, tarih boyunca yalnızca dış dünyanın betimlenmesiyle sınırlı

kalmamış; insanın içsel gerilimlerini, bastırılmış korkularını, arzularını ve varoluşsal çatışmalarını görünür kılan bir ifade alanı olarak da işlev görmüştür. Sanatsal üretim, özellikle modern ve çağdaş sanat pratiklerinde, sanatçının benlik algısı, travmatik deneyimleri, toplumsal baskılarla kurduğu ilişki ve bilinçdışı imgeleriyle yakından bağlantılıdır. Bu bağlamda öz-yıkım ve içsel çatışma, yalnızca psikolojik değil, aynı zamanda estetik ve kültürel bir problem olarak değerlendirilebilir.

Öz-yıkım, bireyin kendine yönelik fiziksel, ruhsal veya sembolik tahribat eğilimini ifade eder. Ancak sanat bağlamında bu kavram yalnızca yok oluşa değil, aynı zamanda dönüşüme, yeniden yapılanmaya ve yaratıcı bir arınma sürecine de işaret edebilir. Sanatçı, kimi zaman kendi benliğini parçalayarak, bozarak veya yeniden kurgulayarak varoluşsal bir hakikate ulaşmaya çalışır. Bu durum, psikanalitik açıdan benlik ile bilinçdışı arasındaki çatışmanın görsel dile aktarılması olarak okunabilir.

Şahmeran imgesi ise bu noktada son derece verimli bir sembolik yapı sunar. Yarı insan yarı hayvan formuyla Şahmeran, kültürel bellekte hem kadınsı bilgeliğin hem de bastırılmış doğanın temsilidir. Aynı zamanda ihanete uğrayan, öldürülen, bedeni parçalanan fakat bilgeliği yaşamaya devam eden mitolojik bir figürdür.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMA RAPORU

1.1. Mit, Mitos ve Mitoloji

Mit, insanlık tarihinin en eski anlatı türlerinden biri olup, toplumsal hafızayı ve kültürel değerleri simgesel olarak ifade eden bir araçtır. Türk Dil Kurumu (TDK) mit kavramını, "Geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren alegorik bir anlatımı olan halk hikâyesi; mitos" olarak tanımlar (TDK, 2025). Bu tanım, mitin yalnızca hayali bir anlatı değil, aynı zamanda kültürel bir kod olarak işlediğini ortaya koymaktadır. Eski Yunancada mit, mythos olarak kullanılıp anlatı, hikâye anlamlarını taşımaktadır (Nişanyan, 2010). Mit, "uydurulmuş söz" anlamına gelmektedir. Gerçeküstü kahramanları ve olayları konu alan bu anlatılar, eski dönem insanlarının evreni ve yaşadıkları olayları anlamlandırmak amacıyla ortaya çıkmıştır (Hançerlioğlu, 2000). "Mit "myth" kelimesi bazı araştırmacılara göre ilkel toplumlar için: Olay "fable", "fiction" karşılığı olarak kullanılmıştır. Mit'in asıl manası "gerçek hikaye" ve bunun da ötesinde "Sahip olunan çok değerli şeyler, kutsal, değerli ve manalı olandır." (Seyidoğlu, 2017). Günümüzde ise mit kelimesi genellikle hayal ya da kurmaca anlamında kullanılsa da, etnologlar, toplumbilimciler ve din tarihçileri arasında kutsal gelenek, eski vahiy veya örnek alınacak model anlamında da kullanılır (Eliade, 2016).

Mitler; tanrılar, kahramanlar veya doğaüstü varlıklar hakkında anlatılan eski hikâyeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hikâyelerde, insanların evreni, doğayı ve hayatı anlamlandırmasına yardımcı olacak mesajlar bulunmaktadır. Mitler sadece birer hikâye olmamakla beraber aynı zamanda bir toplumun kültürünü, değerlerini ve geçmişini yansıtan önemli anlatılardır. Ayrıca bu mitler, yalnızca yaşandığı döneme değil tüm insanlara aktarılan evrensel anlamlar da taşımaktadır. Mitler, tarih boyunca insanların yaşamının her zaman bir parçası olmuştur. Hem beden hem de zihinle ilgili hareketlerini oluşturan hikâyeler, kültürel yaratıcılığın temelini oluşturmaktadır. Felsefeden sanata, dinden bilime ve teknolojiye kadar birçok gelişme ve düşünce yapısının kökeninde mitlerin izleri vardır (Alan, 2025).

“Mitoloji eski insanıın eğitim sistemidir. Dünya ve çevredeki olaylar insanı eğiten, onu yaşama hazırlayan birer felsefi kanıt rolündedir. Bu anlamda mitoloji gerçekliğin yansıması gibi, anlam bildiren mitolojik bilgiye dönüşmüştür. Aslında mitoloji olayları değil, olayların ortaya çıkma sebeplerini açıklar, gerçek dünyanın resmini çizmez; bu âlemin sembollerle kavranılmasını açıklar.” Mitolojinin tarihsel gelişiminde sözlü geleneklerin yazılı metinlere aktarıldığı ve çeşitli kültürlerle beraber zenginleştiği görülmektedir. Mitolojinin yaratılışa dair bölümü, genellikle fizik ötesi boyutta yer alan, olağanüstü ve doğaüstü anlatılarla şekillenmektedir. Mitolojik kahramanlar her ne kadar bu dünyaya ait gibi görünse de sahip oldukları nitelikler çoğunlukla olağanüstü ve gerçeküstü bir evrende karşılık bulmaktadır. Dinî içeriklerle ve inanç sistemleriyle bağlantılı olan bu mitolojik anlatılar, aktarılırken yaşanmış gerçek olaylar gibi sunulmakta ve dinleyici ya da okuyucu tarafından bu biçimde algılanmaktadır. Mitolojik semboller ayrım yapmaksızın tüm insanlığa aynı düzeyde etki ederek en derinde bulunan dürtü merkezlerine dokunarak harekete geçirmektedir. Mitoloji, toplumsal yapının temel dinamiklerinden biri olarak, farklı coğrafyalarda yaşayan gruplar arasında düzenin tesis edilmesini sağlamakta ve toplumsal bağları güçlendirmektedir (Alan, 2025).

Mit, herhangi bir şeyin ya da varlığın nasıl ortaya çıktığını ve hangi amaçla var olduğunu açıklarken aynı zamanda işlevine de önem verir. Bu yüzden mitler bir mantık sistemi olarak görülür, çünkü olayları doğaüstü ya da kutsal olsa bile bir mantığa bağlamaya çalışır. Mitoloji ise evrenin oluşumunu, düzenini, varoluş fikrini ve insanı çevreleyen canlı-cansız, görünen-görünmeyen, olağanüstü ya da sıradan, maddi ya da manevi her şeyi anlamaya çalışan bir düşünme yoludur (Alan, 2025). Eliade’ye (2016) göre ise, doğaüstü varlıkların yaptıklarını anlatmakla beraber hem gerçek hem de kutsal kabul edilen bir hikâye olarak alınır. Her zaman “yaratılış” ile ilgili olan mit; bir şeyin nasıl başladığını açıklar ve insanların nesneleri tanımasına, onların kökenini öğrenmesine yardımcı olur; aynı zamanda insanların nasıl davranması gerektiğini de gösterir. Bu yüzden mit, sıradan bir bilgi değil, yaşanmış ve yeniden yaşanabilen bir gerçeklik gibi kabul edilir. Mitler anlatıldığında insanlar, o olayları sanki yeniden yaşıyormuş gibi hisseder. Böylece geçmişteki kutsal olayların etkisi bugünün insanına da aktarılmış olur. Mitolojinin işlevleri ele alındığında dört işlev bulunmaktadır. Bunlar insanda itaat ve saygı hislerini oluşturup güçlendiren metafizik-mistik işlevi, kozmoloji

yaratma işlevi, toplumsallık işlevi, mevcut düzenin ayakta durabilmesi ve korunmasına yardımcı olma işlevi ve son olarak da psikoloji işlevidir (Alan, 2025).

1.2. Şahmeran Mitinin Kökeni

Şahmeran anlatılarının temeli 15. Yüzyıldan öncesine uzanmakta olup Tarsus başta olmak üzere Anadolu'nun birçok yerinde hala görülmektedir. Anadolu'da Şahmeran efsanesi ya da masalı olarak ele alınan Şahmeran mitinin kökeni İran ve Türk edebiyatında değerli olan Abdî Mûsâ'nın 15.yüzyılın ilk yarısında yazdığı Câmasbnâme isimli esere uzanmaktadır. Câmasbnâme'nin aslı Farsça'dır. Eser Keyâniler'den şah Güştasb'ın evren ve yaratılışla alakalı sorularına İran mitolojisindeki Vezir Câmsab'ın verdiği cevaplardan oluşmakta olup Pehlevice yazılarak 500 beyitlik risâle olarak karşımıza çıkmaktadır (Alan, 2025).

Şahmeran, kökeni Mezopotamya'ya dayanan eski bir mitolojik varlıktır. Yarı kadın, yarı yılan şeklinde tasvir edilmektedir. Halk arasında yeraltında yaşadığına ve diğer yılanların başı olduğuna inanılmaktadır. Tüm hastalıkların şifasını bildiği, özellikle kadınlara yardım ettiği söylenmektedir. Şahmeran'la ilgili pek çok anlatı olsa da en yaygın olanı, bir ihanet sonucu öldürülmesidir. Bu ihanetin arkasında ölümsüzlük isteği, güç arzusu ya da onun bilgeliğini ele geçirme düşüncesi vardır. Günümüzde Şahmeran çeyizlerde, duvar süslerinde ve halk inançlarında yaşamaya devam etmektedir. Kadın ve yılanın birleşimi olan bu figür, hem yaşamı hem ölümü, hem derdi hem de şifayı simgeler. Bazı anlatımlarda Medusa ya da Ekhidna gibi mitolojik karakterlerle benzer yönleri olduğu da görülmektedir. Şahmeran, geçmişten bugüne halkın hafızasında önemli bir yer tutmaktadır (Alan, 2025).

1.3. Şahmeran Mitinde Sembolik Anlamlar

Şahmeran mitinde sembolik anlamlar incelendiğinde, Şahmeran'ın süslü tacındaki hilal simgesi karşımıza çıkmakta olup bu taç aya benzetilmiştir. Yılan, farklı kültürlerde bereket, bilgi ölümsüzlük dağıtan canlı olarak ele alınmakta ve bu özelliği ay ve ana tanrıçadan edinmiştir.

Başka bir simge olarak inci sembolü karşımıza çıkar. İnci, aşkın, evliliğin, ana tanrıça ve nesillerin doğumunun simgesidir. Şahmeran'da ele alınan bir diğer sembol ise bitki ve çiçek motifleri olup ölümsüzlüğü betimler (Abiha, 2016).

1.3.1. Yılan Sembolü

Türk kültürünün eski devirlerinden yaşadığımız zaman zarfına kadar anlatılarda, destanlarda, resimlerde çoğunlukla yılan figüründen yararlanılmaktadır. Bu alanlarda, yılanın çeşitli kavramlarla ilişkilendirildiği gözlemlenmektedir.

Bu bağlamda, yarı insan yarı hayvan formundaki mitolojik varlıkların efsanelerinde de yılan simgesi önemli bir yer tutar. Doğurganlık ve bilgelikle ilişkilendirilen Şahmeran da bu figürlerden biridir ve Türk kültüründe derin bir etkiye sahiptir. Farsça'da "yılanların şahı" anlamına gelen Şahmeran, özellikle Tarsus merkezli olmak üzere Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yerin yedi kat altında yaşadığına inanılan, iyi kalpli yılanların kraliçesi olarak anlatılır. Halk inançlarında insanlara şifa ve koruma sunduğuna inanılan bu kadın figürü, kadın kimliğiyle İslami değerlerle doğrudan çelişmeden günümüze kadar taşınmıştır. Şahmeran anlatısı hem halk efsanelerinde hem de toplumsal bellekte önemli bir yer tutar (Alan, 2025).

1.4. Şahmeran Hikâyesinin Özeti

Versiyonlar arasında çeşitli farklılıklar olmakla beraber, Şahmeran hikâyesi kısaca şöyledir: Ölümsüzlüğün sırrını bulmuş olan Danyal peygamberin hikmetlerini yazdığı bir kitabı vardır. Hak Teâlâ'nın emri ile Cebrail, Danyal peygamberin yanına gelir ve bir köprünün üzerinde onunla konuşurken kanadıyla kitaba dokunur ve kitabı suya düşürür. Böylece ölümsüzlük sırrı kaybolur. Kalan sayfaları da bir sandığa kilitleyerek oğluna miras bırakır. Oğlu Camasb okulda başarısızdır. Hiçbir meslek öğrenememiş, toplumda bir yer edinememiştir. Sonunda geçimini sağlamak için odunculuk yapmaya başlar. Derken bir gün bir çukur bulur içi bal ile doludur. Arkadaşlarına haber verir, birlikte balları çıkarmaya başlarlar. Bunun için Camasb'ı kuyuya indirirler. Bütün ballar çıkartıldıktan sonra Camasb'a ihanet ederek kuyunun kapağını üzerine kapatırlar. Camasb burada bir akrep ile karşılaşır. Akrebi öldürür. Akrebin geldiği yöne doğru kazar ve birden başka bir dünyaya ulaşır. Burada bir havuzun etrafında tahtlar vardır.

Tahtlardan birine oturur ve uyuyakalır. Uyandığında Şahmeran ile karşılaşır. Şahmeran ona korkmamasını söyleyerek çok iyi davranır fakat buradan artık geri dönemeyeceğini söyler. Eğer gitmesine izin verirse yerinin ortaya çıkacağını ve insanların ona kötülük edeceğini anlatır. Camasb orada bir süre kaldıktan sonra evini özler ve Şahmeran'a ısrar eder ancak Şahmeran ona izin vermez. Avutmak için Belkıya'nın hikâyesini anlatır. Bir süre daha orada kalmaya ikna eder. Bir süre sonra yine Camasb evine dönebilmek için yalvarır. Bu sefer Şahmeran ona Cihan Şah'ın hikâyesini anlatarak avutur. Üçüncü gelişinde artık dayanamaz ve ona izin verir. Şartı ise kimseye yerini söylememeye ve bir daha hamama gitmemeye söz vermesidir. Camasb evine döner. Nerede olduğunu kimseye söylemez. Arkadaşlarını bulur, arkadaşları pişman olarak Camasb'a hakkını öder. Camasb, zengin ve mesut yaşarken bir gün padişah hastalanır (Bazı versiyonlarda kızı). Vezir ilacın Şahmeran'ın etinde olduğunu söyler. Şahmeran'ın yerini bilen birini bulmak için de herkesi zorla hamama sokarlar. Camasb'ı soktuklarında belden aşağısı pul pul parlar. Bunun üzerine tutuklarlar ve zorla Şahmeran'ın yerini söyletirler (Erdal, 2022).

Şahmeran askerler tarafından yerinden çıkarılır. Camasb'ın yanına konur. Camasb çok pişman ve üzgündür. Şahmeran onu affeder ve öğütler verir: "Beni sen öldürme, bırak vezir öldürsün o katil olsun. Sonra etimi pişirdiklerinde ilk suyu sen içme, vezire ver. O içsin böylece cezasını bulsun. İkinci suyu sen iç." der. Camasb bu öğüdü tutar. İlk suyu içen vezir ölür. Camasb ikinci suyu içer ve bilgeliğe kavuşur. Şahmeran'ın pişen etleri Camasb'a dile gelir ve padişahın nasıl iyi olacağını söylerler. Böylece Camasb padişahı iyileştirir. Artık tabiattaki bütün otlar, neye iyi geldiklerini Camasb'a söylemektedir. Annesi de babasından kalan şifa kitabını Camasb'a verir. Camasb, sultanın kızı ile evlenir ve ömrünü sonuna kadar zengin ve bilge biri olarak yaşar (Çakır, 2011).

1.5. Görüşmecilerin Dilinden Şahmeran Hikayesi

Görüştüğüm kişilerin tümü Şahmeran hikayesini bilen anlatıcılar. Onlardan Şahmeran hikayesini bir de bana anlatmalarını istedim. Dinlediğim versiyonların ortak noktalarını ve farklarını inceledim. Anlatıların tümünde temel olay örgüsü ve karakterler aynı. Hikâyenin verdiği mesaj ve içerdiği temalar da oldukça benzer. Bunca zaman Şahmeran hikâyesinin değişmeden aktarılmış olması ve farklı bölgelerde aynı temaları içermesi de gözlemlediğim konular arasında.

Görüşmecilerden A.Ç kendi anlattığı Şahmeran versiyonuyla ilgili şu açıklamaları yaptı: "Hikâyenin ana zinciri tüm versiyonlarda aynı kalıyor. Bölgeden bölgeye fazla değişmiyor. Örneğin kimi hikâyede hasta olan hükümdarın kızı. Camsap kıza baktığında gönlüne Şahmeran düşüyor. Sonunda da Şahmeran bilgeliğiyle kızı kurtarmış oluyor. Benim anlattığım versiyonda Camsap Şahmeran'ın yerini söylemiyor. Birçok işkenceye maruz kalıyor. Hükümdar kurnazlığıyla Şahmeran'ın yerini öğreniyor. Camsap ayrıca Şahmeran'ın ölümüne dolaylı sebep olmaktan ötürü çok mutsuz ve ölmek istiyor. Sonunda sahip olduğu bilgiye planlamadan ulaştığını aktarmak benim için önemli. Aralarındaki dostluğa ve sevgiye rağmen Camsap'ın Şahmeran'a ihanet edebileceğini ben anlatmak istemiyorum. Burada önemli bir mesaj var. Planlar yaparak haksız yollarla bilgiye ve şifaya ulaşılamayacağını anlatmak istiyorum." (A.Ç, kişisel görüşme)

S.D ise hikâyeyi şu sözlerle aktardı: Şahmeran aslında iyinin temsili. Çok sevdiği dostundan uğradığı ihanete rağmen iyilik yapmaya ve düşünmeye devam eden bir temsil. Bu herkes için önemli bir ders. Demek ki hayat böyle bir şey ve hayatta böyle iyiler de var. İhanete karşı fedakârlık ne kadar etkileyici." (S.D, kişisel görüşme)

Görüşmeci S.S'nin hikayeye dair aktarımı: " Şahmeran Camsap'a hayata dair birçok konudan bahsediyor. Arkadaşlık, sevgi, kadın erkek ilişkisi vs. Ancak Camsap sıkılıyor. Geri dönmek istiyor. Şahmeran Camsap'ı sevdiği için gitmesine izin veriyor. Camsap'ın vücudunun pul pul olması yılanlarla vakit geçirdiği zamanlardan kalan bir benzeme. Çünkü vakit geçirdiğimiz kişilere benzeriz. Bana göre bu pullar bir çeşit koku da olabilir. Camsap evine dönünce küçük bir köye yerleşiyor. Marangozluk yapmaya başlıyor. Çok yetenekli. Burada çalışırken genç kadınların Şahmeran motifiyle nakış işlediklerini görüyor. Yani halk Şahmeran'dan haberdar. Vezirin Camsap'ı ikna edişi: Camsap'a işkence etmeyen vezir onu tatlı dille, yemekler ikram ederek ikna ediyor. Yılanlara zarar vermeyeceğini söylüyor. Şahmeranı yakalayınca altın tepside getiriyorlar. Şahmeran Camsap'a diyor ki sen ihanetinin pişmanlığını çekiyorsun iyisi mi başımı kaynattıkları suyu iç ki rahat öl. Kuyruğumun suyunu paşaya ver ki içip iyileşsin. Aslında başındaki sıvı bilgi ve şifadır. Kuyruğundaki su zehirlidir ve içen vezir ölür. Paşa iyileşiyor. Camsap ise Şahmeran'dan tüm değerli bilgileri alır. Şahmeran Camsap'ın ne kadar üzüldüğünü bildiği için onu cezalandırmak yerine affeder ve tüm gücünü ona emanet eder." (S.S, kişisel görüşme)

Görüşmeci E.Ş Şahmeran'ın hikayesini mitolojideki tanrıçaların mücadelesine benzetir. "Sümerlerdeki İnana'nın mücadelesi Şahmeran'ın mücadelesiyle benzerlik gösteriyor. Mısır'da Kleopatra'nın Sezar'a karşı olan mücadelesi de aynı şekilde. Yılan konusu kutsal anlatılarda da geçiyor. Tevrat'ta geçiyor örneğin. Özellikle Havva'dan önceki kadın Lilith yılanlarla çok bağlantılı tutuluyor. Örneğin Medusa da Zeus'a karşı mücadele veriyor ve saçları yılana dönüşüyor. Neolitik Çağ'da da yılan, kadın ve bereket bir arada. Bunların tümü bağlantılı semboller. Örneklerini bu kadar fazla görmemiz bunun kaçınılmaz bir kanıtı. Tarihe baktığımızda ihanet eden hep kadın ancak bu hikâyede ihanet eden bir erkek. Şahmeran anlatısı erkek aklıyla çok harmanlanmamış. Anaerkil akılla anlatılmıştır. Burada erkek aklına zıt bir anlatım var. Diğer tüm anlatılara bir karşı çıkış. Şahmeran'ın dünyası yer altı dünyasıdır. Kadın ve toprakla bağlantılıdır. Kadının toprakla özdeşleştirilmesi çıkar karşımıza: Neolitik Çağ değerleriyle bağın kopmadığını gösterir. Şahmeran, bilgisini aktararak ihanet edeni ödüllendiriyor. Çukur ise yer altını anlatıyor. Anne karnıyla bağlantılı olabilir. Birçok yazılı hikayedeki ihanet anlayışına ters bir ihanet var. Hikâyede eril akılla üretilen sistemin kurtuluşu ana eril bilgiyle sağlanıyor. Kadın aklı doğayla barışık. Kadın aklının bilgisi iktidarın devamını sağlıyor hikâyede. Anlatıyı seven bir toplumuz. Şahmeran figürünü karşılayan şeyler coğrafyada olduğu için bu hikâye unutulmamış. Doğayla iç içe olan toplumların yılanla bağlantısı hep vardır. Hayatımızda Şahmeran'ın bir karşılığı var. Günlük hayatta kişileri iyi hissettiriyor. Şahmeran son tanrıçanın mücadelesi olarak kabul edilebilir. Tanrıça kültürünün günümüzde kalan son halkası olabilir. Kültürdeki son anaerkil anlatı olabilir. Çoğu anlatıdan daha öznel." (E.Ş, kişisel görüşme)

Bu konuda görüşmeci G.B'nin görüşleri de benzerlik gösterir. O da aynı hususa, şahmerandaki iyilik, affedicilik vurgusuna dikkat çeker: "Onlarca farklı Şahmeran anlatısı dinledim ama hikâyenin sonu her zaman aynı ve farkları anlatıcıdan kaynaklanan ufak farklar. Hikâyenin verdiği mesaj anlatıldığı tüm bölgelerde aynıdır. İhanete uğramasına rağmen tüm bilgeliğini insanlığa armağan etmeyi seçen Şahmeran'ın hikayesi aslında karşılıksız iyiliği öğütleyen bir tanrıçanın hikayesidir." Şeklindedir (G.B, kişisel görüşme)

Görüşmeler sırasında hikâyeye özgü bahsedilen temalardan birisi de yine tezde değindiğim sonsuzluk temasıdır. Mitolojide yılanın karşılık geldiği sonsuzluk ve yenilenme konuları Şahmeran hikayesinde de aynı anlamı korumaktadır. Başlangıç ve

bitiş belirsizdir. Anlatıcılardan G.B bu konuya şu sözlerle değinmiştir: " Şahmeran'da aslında net bir son yoktur. Sonsuz bir döngü vardır. Kıvrılmış yılan gibi aynı. Ne başı bellidir ne sonu. Belki de ne başı vardır ne de sonu. Şahmeran ölmüş müdür yoksa aktardığı bilgeliğiyle hala yaşamakta mıdır bilinmez…" (G.B, kişisel görüşme)

Yılanın mitolojideki anlamı ve sonsuzluk teması başka bir anlatıcı tarafından aşağıda olduğu şekliyle şöyle anlatılmıştır: " Beni en çok etkileyen hikayedeki zaman algısı. Buradaki zaman döngüseldir. Zaman halka halindedir. Yılan da aynı şekilde. Sarmal bir yapı var. İnsanın doğumu ve ölümünün bir arada oluşunu hatırlatıyor. Yılanın sonsuzluğu ifade ediş şekli olan döngüsel ifade zamana da yansımış olabilir. Ölümün bir son olmayışı. Bu sarmal olma durumu Şahmeran hikayesinin bitip sürekli tekrar anlatılmasıyla da aynı ifade." (G.B, kişisel görüşme)

Görüşmecilerin üzerinde durduğu bir başka konu da Şahmeran motifinin sanatta kullanımı üzerinedir. Bu motifin birçok sanatçı için ilham kaynağı olduğu tüm anlatıcılar tarafından aktarılan bir konudur. Anlatıcıların kimisinde Şahmeran motifli nakışlar bulunmaktadır. Kimisi de bu motifin kullanıldığı eşyaları aile büyüklerinde görmüştür. Bahsedilen bu eşyaların tümü değerli kabul ediliyor ve bulundukları evlere bereket getirdiklerine inanılıyor. Anlatıcılardan G.K "Şahmeran'lı bir cam süsümüz vardı. Oturma odamızın girişinde duvarda asılıydı. Evin koruyucusu olarak görürdük onu. İstanbul'a taşınırken onu kaybettik. Tüm ev halkı buna çok üzüldü ve evimizde Şahmeran'ın yokluğu bizce hep hissedildi" demiştir. (G.K, kişisel görüşme)

Görüşmeci S.S ise "Evimizdeki nakışlarla tanıdım Şahmeranı. Ailede de hep anlatılırdı. Örneğin köyde yaşayan kişilerin yılanı öldürmekten çekindiğini biliyorum. Evin bekçisi sayılır yılan. Bazı bölgelerde ölen insanın ruhunun yılanla geri döndüğüne inanılır. Yılan süt sever diye bahçesine süt bırakanlar da olur." Demiştir (S.S, kişisel görüşme)

Hikaye anlatıcısı G.B'nin bu soruya cevabı şu şekildedir; " Şahmeran ile olan bağım hiç kopmadı. Çocukluğumda dinledikten sonra ona karşı duyduğum sevgi hiç bitmedi ve hikaye anlatmaya başlayınca Şahmeran'ı anlatmalıyım diye düşündüm. Bana güç verdiğine ve çalışmalarıma ilham olduğunu hissediyorum." (G.B, kişisel görüşme)

2. BÖLÜM

RESİM SANATINDA ÖZ-YIKIM VE İÇSEL ÇATIŞMANIN ŞAHMERAN İMGESİ ÜZERİNDEN YORUMU

2.1. Şahmeran

Halk arasında Şahmeran ya da Şahmaran olarak bilinen insan başlı, yılan gövdeli mitolojik yaratığın hikâyesi anlatılmaktadır. Yılanların şahı anlamına gelen Şah-ı Mârân ismi Farsça' dan gelmektedir. Şahmeran; Hint coğrafyasından İran, Anadolu, Kafkasya topraklarına ve oradan da Batı'ya aktarılmıştır. Doğuda Yılan Kadın olarak bilinen efsane, Batı'da saçları yılanlardan oluşan ve göz göze gelindiğinde insanı taşa çeviren Medusa adında dişi bir figür olarak tasvir edilmektedir (Doğanay, 2012).

Efsane, geleneksel hikâye anlatımının ötesinde, sembolizm ve evrensel temalar aracılığıyla insan doğası üzerine derin düşüncelere yol açmaktadır. Farklı versiyonlara sahip olmasına rağmen, bu efsanenin temel hikâye akışı zaman içinde nesilden nesle aktarılarak günümüze kadar gelmiştir. Çalışmada kullanılan senaryo, farklı anlatıların harmanlanmasıyla sinematografik bir perspektifte değerlendirilip küçük değişiklerle tekrardan yorumlanmıştır. Uygulamada yer alan hikâye ise şu şekildedir:

Yüzyıllar önce, Tarsus' ta yaşayan bir genç olan Camsab, oduncululukla geçimini sağlayan mütevazı bir ailenin çocuğuydu. Bir gün, arkadaşlarıyla birlikte ormanın derinliklerine doğru bir gezintiye çıktılar ve sık ağaçlar arasında gizlenmiş bir bal kuyusu keşfettiler. Cesaretiyle tanınan Camsab, arkadaşlarının kuyuya inmekte tereddüt etmeleri üzerine kendini öne atarak, beline bağlanan ip yardımıyla kuyuya indi. Ballar toplandıktan sonra, arkadaşları, kendi paylarını artırmak amacıyla Camsab'ı kuyuda bıraktılar. Camsab, arkadaşlarını beklerken, kuyunun içinden yayılan bir ışık huzmesi fark etti. Bu ışığın kaynağını keşfetmek için toprağı oymaya başladı ve bir geçit buldu. Geçitten çıktığında, muhteşem bir bahçeyle karşılaştı; rengarenk çiçekler ve meyvelerle dolu ağaçlar arasında, yarı insan yarı yılan olan Şahmeran' ı gördü. Camsab, Şahmeran'a yalvararak ondan yardım istedi. Şahmeran, Camsab'ın hikâyesini dinledikten sonra ona zarar vermeyeceğini bu yerde kalabileceğini söyledi. Camsab, bir süre burada kaldı ve yaşamın tadını çıkardı, ancak ailesinin özlemiyle dolup taşan kalbiyle, evine dönmek

için Şahmeran'a yalvardı. Şahmeran, Camsab'ın üzüntüsüne dayanamayıp onu bu gizli bahçeyi kimseye söylememesi şartıyla salıverdi. Yıllar sonra, ülkenin padişahı ölümcül bir hastalığa yakalandı ve bütün şifacıların çabalarına rağmen çare bulunamadı. Ancak büyücü vezir, eski yazıtlardan Şahmeran'ın etinin şifalı olduğunu, bu etin suyunun içilmesinin şifa getireceğini ve Şahmeran'ı gören insanoğlunun ise vücudunda yılan derisine benzeyen pullar oluştuğunu öğrendi. Ardından herkesin hamamda yıkanması emri verilince Camsab' ın sırrı ortaya çıktı ve zindana atıldı. Ancak, Camsab' ın ailesi tehdit edildiğinde, Camsab kuyunun yerini açıklamak zorunda kaldı. Vezir, kuyunun başında büyülü sözler söyleyerek Şahmeran'ı esir etti. Zindana atılan Şahmeran, Camsab ile son bir görüşme talep etti ve ona, kendi öldürülüp etinin kaynatılacağını ve bu etin suyunun içilmesinin etkilerini açıkladı. Camsab, Şahmeran'ın talimatlarını yerine getirdi ve sonuç olarak, padişah sağlığına kavuştu, kötü kalpli vezir ise öldü. Camsab ise bilgeliğiyle padişahın veziri oldu (Gök, 2021).

Belirtilen hikâye konu alınarak belirtilen aşamalar doğrultusunda çalışma oluşturulmuştur. Öncelikle karakterlerin görünümleri temaya uygun bir şekilde dijital ortamda resmedilmiştir. Ardından hikâyenin akışına uygun sahneler çizilerek hikâye panosu oluşturulup bu sahneler yine dijital boyama tekniğiyle renklendirilmiştir. Dijital ortamlardaki çizim ve boyamalar grafik tablet kullanılarak pixel tabanlı Adobe Photoshop 2024 programında oluşturulmuştur. Daha sonra sahnelerin hareketlendirilmesi, kurgu ve ses aşamaları tamamlanarak içerik oluşturulmuştur. Sahnelerin hareketlendirilme, kurgu ve ses aşamaları ise Adobe After Effect 2024 ve Adobe Premiere Pro 2024 programlarında uygulanmıştır. Jeneriği ve toplamda 27 sahneden oluşan bu çalışma, 3840x2160(4K) piksel ölçülerinde olup 6 dakika 12 saniye sürmektedir (Duman, 2024).

2.2. Karakter Tasarımları

Karakter tasarımı, izleyici veya kullanıcılarla bağ kurmayı, hikâyenin anlatımını desteklemeyi ve genel olarak eserin estetik ve anlatısal kalitesini artırmayı amaçlamaktadır. Bu sebeple uygulamayı geliştirme sürecinde, başlangıç olarak karakter tasarımlarının oluşturulması önem taşımaktadır. Çünkü sahnelerde farklı açılardan görülecek olan karakterlerin görünüşlerinin önceden belirlenmesi, sahne geçişlerinde görsel bir tutarlılık oluşturarak izleyicinin sahneler arasında bütünlük hissetmesini

sağlayacaktır. Karakter tasarımı, hikâyenin ihtiyaçlarına ve karakterlerin arkasındaki kişilik, geçmiş ve hikâye gelişimine dayanmalıdır. Karakterin hangi rolleri üstlendiği, hikâyenin ilerleyişi ve karakterlerin nasıl geliştiği tasarımı belirleyen önemli unsurlardır. Tasarımdaki görsel unsurlar, hikâyenin yaşandığı toplumun kültürel bağlamına uygun olmalıdır. Bu, karakterin giyim tarzı, fiziksel özellikleri ve davranışlarına yansıyabilir.

Hikâyenin dönemsel ve kültürel olarak değerlendirildiğinde Şahmeran efsanesi binlerce yıl öncesine dayanır ve geçmişi hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ama her ne kadar az kaynak bulunsa da bazı hikâyelerle ilişkilendirilebilir. Efsaneye kaynak olabilecek hikâyelere bakıldığında Hititler dönemine ait olan İlluyanka efsanesi, fırtına tanrısı Teşup ile mücadele eden yılan benzeri bir yaratık olan İlluyanka'nın hikâyesini anlatmaktadır. Benzer şekilde, Şahmeran Efsanesi'ne kaynaklık edebilecek başka bir mitolojik figür de Yunan mitolojisinde yer alan ve Perseus tarafından başı kesilen Medusa' dır. Bu bilgiler doğrultusunda dönemsel olarak antik çağ ve Hititler dönemi görsel referans oluşturulması amacıyla ele alınmıştır (Duman, 2024).

Ayrıca günümüzde dijital içerik üreten birçok sanatçı Şahmeran karakterini kendi tarzıyla resmetmişlerdir. Çalışmaya ışık tutan ve farklı tarzlarda üretilmiş bu çizimler; basılı ürünlerde ve dijital platformlarda kullanılmaktadır (Şekil 3). Gerçeküstü, gerçekçi veya karikatürize tarzlarda üretilmiş bu tasvirlerin; kuyruğu, gövdesi, başı gibi karakterin bazı bölümleri genel hatlarına bakıldığında benzerlik göstermektedir.

Şahmeran, Anadolu kültüründe bilgelik ve iyiliğin sembolü olarak kabul edilir ve mitolojik hikâyelerde genellikle iyiliksever bir karakter olarak öne çıkmaktadır. Bu figür, sanatta, halk edebiyatında ve el sanatlarında sıkça kullanılır ve hem estetik hem de sembolik değeri yüksektir. Genellikle zengin ve canlı renklerle, detaylı desenlerle ve sembolik detaylara sahiptir.

Çalışmada kullanılan Şahmeran karakterinde ise bu bilgiler ışığında genel hatları bozmadan daha hareket kabiliyeti yüksek ve çalışmanın temasına uygun bir şekilde tekrardan yorumlanmıştır. Bu tasvir, mitolojik ve kültürel bağlamda Şahmeran karakterinin karmaşık ve büyüleyici doğasını yansıtmayı amaçlamaktadır (Duman, 2024).

Tarz olarak bakıldığında kontur çizgileriyle dokulu fırçaların yoğunlukta olduğu bir boyama tarzı uygulanmıştır. Bu tarz diğer karakter tasarımları ve sahne boyamalarında da kullanılmıştır. Karakterdeki renklerde baskın olarak sarı ve mor renkleri kullanılmıştır. Sarı renk genellikle iyimserlikle, yaratıcılık ve zekâ ile ilişkilendirilirken mor rengi ise gizem, zenginlik, derinlik, dinginlik ve mistisizm hissi vermektedir. Bu renk eşleşmesi, zıtlıkların birleşimiyle ortaya çıkan denge ve uyumu ifade edebilir. Bu renklerin bir araya gelmesiyle birlikte farklı duygusal katmanlar ve anlamlar yaratmak ve derinlik katmak amaçlanmıştır (Duman, 2024).

2.3. Şahmeran Mitinin Toplumsal ve Kültürel Yansımaları

Türk kültürü, tarih boyunca birçok medeniyetle etkileşim kurarak zenginleşmiş ve bu birikim Anadolu'daki halk söylencelerinde de yaşamıştır. Bu söylencelerden biri olan Şahmeran, Anadolu halk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Yörelere göre farklılıklar gösterse de temel özellikleri değişmemiştir. Genellikle bilge, iyiliksever, yaşlanmayan, başı insan gövdesi yılan ve çoğunlukla kadın olarak tasvir edilir; öldüğünde ruhunun kızına geçtiğine inanılır. Kültürün her alanında etkili olan Şahmeran söylencesi, sanat alanında da yaratıcı etkiler bırakmıştır (Işıktan, 2023). Şahmeran anlatıları, sahip olduğu mitolojik derinlik ve sembolik zenginlik sayesinde çağdaş sanatçılar için güçlü bir ilham kaynağı hâline gelmiştir. Geleneksel halk anlatılarından beslenen bu figür, zamanla farklı disiplinlerde yeniden üretilmiş, yorumlanmış ve dönüştürülmüştür. Şiirden çocuk edebiyatına, sinemadan tiyatroya, resimden heykele, seramikten çiniye, animasyondan müziğe kadar uzanan geniş bir sanat yelpazesinde Şahmeran temasının işlendiği görülmüştür. Bu yeniden üretim sürecinde, sanatçılar yalnızca anlatının yüzeyindeki olay örgüsüne değil, aynı zamanda Şahmeran'ın temsil ettiği bilgi, bilgelik, doğa ile bütünlük, dişil güç ve ihanet gibi daha derin temalara da odaklanmıştır. Dolayısıyla Şahmeran, kimi zaman doğrudan bir karakter olarak, kimi zaman ise metaforik bir unsur ya da simgesel bir imge olarak çağdaş eserlerde kendine yer bulmuştur (Sökmen ve Balkanal, 2021).

Şahmeran söylencesi, Türk halk sanatının çeşitli alanlarında farklı biçimlerde yaşamaya devam etmektedir. Bu mitolojik figür, özellikle cam altı resimlerde, bakır işçiliğinde, dokuma ve işleme sanatlarında, el yapımı takılarda ve benzeri el sanatlarında somut örneklerle karşımıza çıkmaktadır (Işıktan, 2023). "Halk el sanatlarında bir motif olarak

görülen Şahmaran, insanları nazardan, hastalıklardan ve felaketlerden koruyan, bulunduğu yere bolluk ve bereket getirdiğine inanılan bir figürdür. Bu nedenle el sanatlarında Şahmaran'ın evlere bereket getirme işlevi öne çıkmaktadır. Özellikle evlerde nazarlık ve bereket kaynağı olarak kullanılan camaltı resimlerde sıkça karşımıza çıkar. Halk sanatçıları Şahmaran'ı, köklü sembolik motiflerle ve neredeyse aynı biçimde resmetmişlerdir. Bu figürlerin koruma ve bereket amacıyla kullanıldığı bilinse de sanatçıların bu sembolik anlamların tümünün farkında olmadıkları düşünülmektedir." (Çağlar Abiha, 2016). Şahmeran tasvirleri farklı yorumlara açık olsada görsel temsillerde belirli ikonografik unsurların tekrarlandığı gözlemlenmektedir. Figür genellikle belirli bir duruşla betimlenir; başında süslemeli ve boynuzlu bir taç yer almaktadır. Gövdesini çevreleyen yılan biçimli kolyeler, kuyruğunun ucunda taçlı ve yılan başlı bir yapı ve altı adet yılan başı şeklindeki ayağı, bu betimlemelerin ayırt edici ve değişmeyen özelliklerindendir. Ancak, bu ortak ögelere rağmen kompozisyon düzeyinde biçimsel ve estetik farklılıklar da eserler arasında kendini göstermektedir (Yıldıran, 2001). Şahmeran efsanesi, Anadolu'nun çeşitli bölge ve şehirlerinde farklı biçimlerde anlatılarak kuşaktan kuşağa aktarılan, günümüzde de etkisini sürdüren köklü bir mitolojik unsurdur. Türk kültürel mirası içerisinde izleri Orta Asya'ya kadar uzanan bu anlatı, zamanla iyilik, şifa, bereket ve koruma gibi anlamlarla özdeşleşmiş; yalnızca sözlü gelenekte değil, gündelik yaşamın çeşitli alanlarında da görünür hâle gelmektedir. Özellikle geleneksel tekstil ürünlerinde koruyucu ve uğur getirici bir sembol olarak kullanılan Şahmeran figürü, sağlık ve doğurganlıkla ilişkilendirilerek bezemelerde, işlemelerde ve dokumalarda önemli bir yer edinmektedir. Bu yönüyle Şahmeran motifi, işlevsel nesnelerde estetik bir unsur olmanın ötesine geçerek, inanç ve ritüellerle iç içe geçmiş simgesel bir yapı kazanmaktadır (Önlü ve Karadağ, 2024).

"Halk arasında Şahmeran Duası adıyla bilinen duanın varlığı bile Şahmeran'ın halk arasında oluşturduğu etkinin büyüklüğünü göstermektedir. Bütün düğün ve eğlencelerde, yılanların insanlara zarar vermemesi için davul çalınır. "Yeni evlenen çiftler Şahmeran resmini evlerine asarak bereketin evlerine geleceğine inanırlar". "Anadolu'da bazı insanların Şahmeran'a dua edip ondan kendisi ve sevdiklerini kazalardan, belalardan, kötülüklerden ve diğer yılanlardan korumasını istedikleri de görülmektedir . "Cam altına çizilmiş Şahmeran resimleri uğur getirmesi için kadınlar tarafından odalara asılmakta, insanlara can veren, hastaları iyileştiren doğaüstü güçlere

sahip bir yaratık olarak kabul görülmektedir. Ayrıca evlenecek olan genç kızların kem gözlerden korunmak için çeyizlerine Şahmeran işlemelerini koyduğu, yeni evlenen çiftlerin de, evlerine bereket getirmesi, nesillerinin türemesi ve mutlu bir evlilik için yatak odalarına Şahmeran resimlerini astığı görülmüştür. Anadolu'da Şahmeran motiflerinin kötülüklerden, yangın ve afetlerden koruyacağına, bereket, uğur ve bolluk getireceğine inanılmaktadır". "Uğur getirmesi ve koruyucu olması inancı nedeniyle Şahmeran motifi yöresel telkâri işlemeciliğiyle üretilmiş takılarda da kullanılmaktadır. Şahmeran dualı kolyeler hala talep bulmakta ve üretilmektedir. Kullanıcılarının ellerini bir yılan gibi saran yüzüklü bileklikler adını, doğurganlık, bereket ve bolluk kavramlarını içeren ve yılanların şahı olarak bilinen Şahmeran'dan almaktadır". "Mardin yöresinde önemli bir halk simgesi olan Şahmeran figürü 600 yılı aşın süredir devam eden ve bir Süryani geleneği olan basma sanatında da kendini göstermektedir" (Alan, 2025).

2.4. Şahmeran Efsanesinin Sanatsal Yorumları ve Sembolizmi

Şahmeran efsanesi, tarih boyunca pek çok sanatçının ilham kaynağı olmuş ve farklı sanat dallarında çeşitli yorumlarla betimlenmiştir. Efsanenin taşıdığı sembolik anlamlar, sanatçıların bu figürü nasıl ele aldıklarını ve figürün kültürel bellekteki yerini şekillendirmiştir (Göçmen, 2025).

Mitolojik imgeler, simgeler ve anlatılar, insanlık için önemli işlevleri olan kültürel araçlardır. Bu tür semboller, varoluşun anlaşılması güç yönlerini görünür kılar ve insanların manevi ya da zihinsel dönüşümüne katkı sağlar. Akılcı yaklaşımlarla tam olarak açıklanamayan bu yapılar, insanlığın toplumsal belleğinde yer edinerek kuşaktan kuşağa aktarılır. Bu nedenle, mitolojik semboller insan zihninin sınırlarını aşan anlamları taşımakta, gelecek kuşaklara aktarmakta ve böylece koruma altına almaktadır (Kara, 2019).

Bu bağlamda, Şahmeran figürünün geleneksel halk sanatında nasıl sembolleştirildiğini incelemek, bu efsanenin kültürel hafızadaki yerini ve kalıcılığını anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Şahmeran, sözlü gelenekte anlatılagelen bir halk söylencesi olmanın ötesinde, görsel sanatlarda yeniden üretilen bir figürdür (Göçmen, 2025).

Hafızamızda yer edinmiş olan bu figür, her dönemde hem geleneksel hem de çağdaş sanatlarda işlenmiştir. Bereket getirdiğine ve nazara karşı koruyucu olduğuna dair halk inancı, bu figürün çeşitli geleneksel sanat formlarında yaygın biçimde kullanılmasını sağlamıştır. Özellikle cam altı resimlerde, yöresel farklılıklarla biçimsel çeşitlilik kazansa da Şahmeran'ın boynuzlu başı, süslü tacı, çok sayıda yılan başıyla sonlanan kuyruğu gibi ayırt edici ögeleri büyük ölçüde korunmuştur. Bu nitelikler, Şahmeran'ın sembolik gücünün görsel sanatlardaki temsilini pekiştirmiştir (Duydu & Tekin, 2022). Bu etkileyici temsillerin arka planında, Şahmeran'ın halk inancında nasıl var olduğuna dair anlamlar yer almaktadır. Bu konuyla ilgili bir araştırmada şu ifadelere yer verilmektedir: "Şahmeran, hastaları iyileştiren bilge bir sembol olarak kabul görür. Dünyanın değişik yörelerindeki kadını, doğurganlığı ve bereketi de simgeleyen yılan evrensel bir simgedir" (Uğurlu, 2008).

Şahmeran resimlerinde sıklıkla görülen bir diğer öge çiçek ve bitki motifleridir. Bu motiflerin kökeni, kutsal ağaç inanışları, ölümsüzlük otu ve yılan figürüyle kurulan sembolik ilişkilere dayanmaktadır. Anlatılarda Şahmeran'ın, her bitkinin ve çiçeğin hangi hastalıklara iyi geleceğini bildiği ve bu bilgileri Lokman Hekim gibi temsillerle aktardığına inanılmaktadır. Bu nedenle, Şahmeran tasvirlerinde yer alan çiçek motifleri sadece resimsel bir öge olmayıp, aynı zamanda şifaya dair kadim bilgeliği ve mitolojik kökenleri hatırlatıcı bir işleve sahip olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, bu bitkisel sembollerin, Gılgamış mitinden bu yana süregelen ölümsüzlük arayışının ve yılan-bitki-ağaç arasındaki sembolik bağın bir yansıması olduğu ifade edilmektedir (Çağlar Abiha, 2016). Bu tür bitkisel sembollerin mitolojik ve kültürel anlamlar içermesi, Şahmeran betimlemelerinde yer alan diğer çiçek motiflerinin, özellikle de gül figürünün, tasavvufi bağlamda derinlemesine anlamlar taşıdığını göstermektedir. Birçok eserde figürün hemen üst kısmında yer alan gül motifi tasavvufi yorumlara göre Hazreti Muhammed'i simgeler. Nitekim bazı anlatılarda, Peygamber'in ter damlalarının yere düştüğünde gül şeklinde belirdiği ifade edilir. Tasavvufi gelenekte Hazreti Muhammed kırmızı gül ile, Hazreti Ali ise sarı gül ile temsil edilmektedir (Sözeri, 2000). Şahmeran figüründe yer alan bu tür semboller anlatılarında kullanılan cinsiyet rolleriyle ilişkilendirilen biçimsel anlamları da içerir. Örneğin, "inci kadın yumurtasını sembolize ettiği için dişi ögeyi, koçboynuzları ise spiral formu sebebiyle erkek ögeyi temsil eder" (Abiha, 2016). Ya da bazı betimlemelerde çift başlı Şahmeran figürüne, Şahmeran ile Hz. Fatma'nın elinin

aynı kompozisyonda yer aldığı örneklere rastlanmakta; bu tür birlikteliklerin koruyucu gücü artırma amacı taşıdığı düşünülmektedir. Ayrıca, figürdeki insan başı olarak resmedilen kısmın topluma gösterdiği dış yüzü, yılan başlarının ise saklanan içsel yönleri sembolize ettiği yorumu yapılmaktadır (Baysal, 2010).

Bu sembolik ögeler, Şahmaran figürünün inanç, kimlik ve kültürel bellekle iç içe geçmiş bir anlatı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Şahmaran betimlemelerinde yer alan her detay gerek tasavvufi gerekse mitolojik ve kültürel bağlamda derin anlamlar taşıyarak, figürün günümüze ulaşmasına katkı sunmuştur (Göçmen, 2025).

2.5. Şahmeran Mitinin Kültürel ve Sembolik Arka Planı

Şahmeran, Anadolu, Mezopotamya, İran ve Orta Doğu anlatı geleneklerinde farklı varyantlarla karşımıza çıkan mitolojik bir figürdür. Genellikle "yılanların şahı" ya da "yılanların kraliçesi" olarak tanımlanan Şahmeran, insan başlı ve yılan gövdeli bir varlık olarak betimlenir. Halk anlatılarında bilge, şifacı, sır saklayan ve yeraltı bilgisine sahip bir figürdür. Ancak bu bilgelik çoğu anlatıda onun ölümüne neden olur.

Pertev Naili Boratav'a göre halk anlatıları, toplumların kolektif belleğinde yer alan korku, umut, ahlak, yasak ve kutsallık anlayışlarını sembolik biçimde taşır (Boratav, 2016). Şahmeran miti de bu açıdan yalnızca fantastik bir anlatı değildir; ihanet, bilgi, ölüm, şifa ve iktidar ilişkilerine dair derin kültürel kodlar içerir.

Şahmeran anlatısının en bilinen versiyonlarında, Cemşab ya da benzeri bir erkek karakter yeraltında Şahmeran ile karşılaşır. Şahmeran ona bilgeliğini açar, onu korur ve sırlarını paylaşır. Ancak sonunda insan dünyasının iktidar, hastalık veya çıkar ilişkileri nedeniyle Şahmeran'ın varlığı ifşa edilir ve öldürülür. Şahmeran'ın bedeni parçalanır; kimi anlatılarda eti ya da suyu şifa kaynağı hâline gelir. Bu bağlamda Şahmeran, bedeni yok edilen fakat bilgisi ve şifası dolaşıma giren bir figürdür.

Mircea Eliade'nin mit üzerine görüşleri dikkate alındığında, mitler yalnızca geçmişe ait anlatılar değil, insanın varoluşsal durumunu açıklayan sembolik yapılardır (Eliade, 2001). Şahmeran miti de insanın doğayla, bilgiyle, ölümle ve kadınsı güçle kurduğu gerilimli ilişkiyi görünür kılar. Özellikle resim sanatında Şahmeran'ın bedensel hibritliği, sanatçının içsel bölünmüşlük ve kimlik çatışmalarını ifade etmesine olanak tanır.

2.6. Öz-Yıkım Kavramı ve Sanatsal İfade

Öz-yıkım kavramı, psikoloji, felsefe ve sanat alanlarında farklı anlam katmanlarına sahiptir. Psikanalitik açıdan öz-yıkım, bireyin bilinçdışı düzeyde kendine yönelttiği saldırganlıkla ilişkilendirilebilir. Freud, insan davranışlarını yalnızca haz ilkesiyle değil, ölüm dürtüsüyle de açıklamış; bireyin yaşamı sürdürme eğiliminin yanında yıkıma, tekrara ve gerilimi sıfırlamaya yönelik bir eğilim taşıdığını ileri sürmüştür (Freud, 2011). Bu yaklaşım, sanat eserlerinde görülen parçalanmış beden, karanlık mekân, bozulmuş form ve tekrar eden travmatik imgelerin yorumlanmasında önemli bir kuramsal zemin sunar.

Sanatsal üretimde öz-yıkım, doğrudan fiziksel zarar verme eylemi olarak değil; benliğin sembolik olarak parçalanması, maskelenmesi, dönüştürülmesi veya kurban edilmesi biçiminde de ortaya çıkabilir. Sanatçı, özneyi sabit ve bütünlüklü bir yapı olarak değil, çatışmalı, kırılgan ve dönüşebilir bir alan olarak kurgular. Bu nedenle öz-yıkım, resim sanatında yalnızca yok oluşu değil, aynı zamanda yaratıcı bir yeniden doğuşu da ifade eder.

Julia Kristeva'nın "abject" kavramı bu noktada dikkat çekicidir. Kristeva'ya göre abject, öznenin kendinden dışladığı fakat ondan tamamen koparamadığı kirli, tehdit edici ve sınır ihlal eden unsurları ifade eder (Kristeva, 1982). Şahmeran imgesi de insan ile hayvan, kadın ile canavar, şifa ile zehir, yaşam ile ölüm arasındaki sınırları ihlal ettiği için abject bir figür olarak okunabilir. Onun bedeni, düzenli ve temiz bir kimlik anlayışını bozar; izleyiciyi hem çeker hem de tedirgin eder.

Bu bağlamda Şahmeran, öz-yıkımın estetik bir metaforuna dönüşür. Çünkü onun bedeni hem kutsal hem tehditkâr, hem iyileştirici hem ölümcüldür. Bu çift değerlilik, sanatçının kendi içsel çatışmalarını ifade etmesi için güçlü bir görsel imkân yaratır.

2.7. İçsel Çatışma, Hibrit Beden ve Şahmeran

İçsel çatışma, bireyin arzuları, korkuları, ahlaki değerleri, toplumsal rolleri ve bilinçdışı dürtüleri arasındaki gerilimden doğar. Bu çatışma çoğu zaman doğrudan dile getirilemez; semboller, imgeler ve mitolojik figürler aracılığıyla temsil edilir. Carl Gustav Jung'a göre mitolojik imgeler, kolektif bilinçdışının arketipsel içeriklerini taşır

ve bireysel psikoloji ile kültürel hafıza arasında bağ kurar (Jung, 1968). Şahmeran da bu anlamda yalnızca yerel bir halk anlatısı figürü değil, aynı zamanda kolektif bilinçdışında karşılığı bulunan arketipsel bir imgedir.

Şahmeran'ın hibrit bedeni, insanın bölünmüş yapısını görselleştirir. Üst bedenin insan, alt bedenin yılan olması; akıl ile içgüdü, kültür ile doğa, bilinç ile bilinçdışı arasındaki çatışmayı simgeler. Yılan, birçok kültürde hem korku hem bilgelik, hem günah hem dönüşüm, hem ölüm hem yenilenme anlamları taşır. Deri değiştirmesi nedeniyle yılan, yeniden doğuşun ve dönüşümün sembolü olarak kabul edilir (Cirlot, 2001). Bu sembolik yapı, Şahmeran'ın yalnızca yıkım değil, dönüşüm potansiyeli taşıyan bir figür olduğunu gösterir.

Resim sanatında Şahmeran'ın hibrit bedeni, özellikle kimlik, cinsiyet ve beden politikaları bağlamında yorumlanabilir. Kadın başlı yılan bedeni, patriyarkal kültür içinde hem arzulanan hem korkulan kadın imgesini temsil eder. Bu noktada Şahmeran, "tekinsiz kadın" ya da "bilgisi nedeniyle cezalandırılan kadın" figürü olarak da okunabilir. Erkek karakter tarafından sırrının ifşa edilmesi ve ardından öldürülmesi, kadın bilgisinin patriyarkal iktidar tarafından denetlenmesi ve bedensel olarak cezalandırılması biçiminde değerlendirilebilir.

2.8. Şahmeran İmgesi, Kadın Bedeni ve Kurban Edilme

Şahmeran anlatısında dikkat çeken en önemli unsurlardan biri, onun bilgeliğinin bedeni üzerinden dolaşıma girmesidir. Şahmeran ölür; fakat onun bedeni başkalarına şifa verir. Bu durum, kadın bedeninin tarihsel olarak hem yaşam verici hem de kurban edilebilir bir alan olarak kurgulanmasıyla ilişkilendirilebilir.

Feminist sanat kuramı açısından bakıldığında, kadın bedeni sanat tarihinde çoğu zaman bakışın nesnesi olarak temsil edilmiştir. John Berger, Batı resim geleneğinde kadının çoğunlukla "bakılan", erkeğin ise "bakan" konumunda yer aldığını belirtir (Berger, 1972). Şahmeran imgesi bu ikiliği karmaşıklaştırır. Çünkü o hem bakışın nesnesidir hem de bilgiye sahip olan güçlü bir öznedir. Ancak mitin sonunda bu özne, erkek egemen dünyanın çıkarları doğrultusunda yok edilir.

Bu bağlamda Şahmeran'ın öldürülmesi, yalnızca mitolojik bir olay değil, aynı zamanda kadınsı bilginin bastırılması olarak okunabilir. Onun bedeni parçalanarak kullanılır;

bilgeliği ise ona ait olmaktan çıkar ve insan dünyasının iktidar ilişkilerine dâhil edilir. Bu durum, öz-yıkım kavramıyla birlikte düşünüldüğünde, kadın öznenin kendi varlığını sürdürebilmek için kimi zaman kendini feda etmeye zorlanmasıyla ilişkilendirilebilir.

Resim sanatında bu tema, parçalanmış beden imgeleri, yılan formunun tekrarı, karanlık zeminler, kırmızı-siyah renk karşıtlığı, göz motifi, deri değiştirme metaforu ve bedensel deformasyon gibi görsel stratejilerle ifade edilebilir. Şahmeran'ın bedeni, burada hem acının hem bilginin hem de direnişin mekânına dönüşür.

2.9. Resim Sanatında Öz-Yıkımın Görsel Dili

Resim sanatında öz-yıkım ve içsel çatışma çoğu zaman figürün bozulması, mekânın belirsizleşmesi, renklerin dramatik kullanımı ve kompozisyonun gerilimli kuruluşu aracılığıyla ifade edilir. Özellikle dışavurumcu gelenekte sanatçının içsel sarsıntısı, biçimin deformasyonu yoluyla görünür hâle gelir. Ernst Gombrich'e göre modern sanatın önemli yönlerinden biri, görünen dünyanın taklidinden çok sanatçının içsel deneyimini aktarma arayışıdır (Gombrich, 1995).

Şahmeran imgesi üzerinden düşünüldüğünde, öz-yıkımın görsel dili şu unsurlarla kurulabilir:

Bu görsel unsurlar, Şahmeran'ı yalnızca dekoratif ya da folklorik bir motif olmaktan çıkarır; onu çağdaş resimsel anlatıda psikolojik ve politik bir imgeye dönüştürür.

Şahmeran'ın bedeni, sanatçının kendi içsel çatışmalarını yansıtacağı bir yüzey hâline gelebilir. Figürün yarı insan yarı yılan oluşu, sanatçının kendi benliğini de tekil ve sabit değil, parçalı ve dönüşen bir yapı olarak kavramasına olanak tanır. Böylece resimsel yüzey, bilinç ile bilinçdışı, yaşam ile ölüm, beden ile ruh, kadınlık ile canavarlık arasında bir mücadele alanına dönüşür.

2.10. Şahmeran'ın Psikanalitik Yorumu: Bilinçdışı, Arzu Ve Ölüm

Psikanalitik açıdan Şahmeran imgesi, bastırılmış arzuların, korkuların ve ölümle kurulan ilişkinin sembolik bir temsili olarak yorumlanabilir. Freud'un ölüm dürtüsü kavramı, bireyin yalnızca yaşamı sürdürmeye değil, aynı zamanda kendini çözmeye, eski bir duruma dönmeye veya yok oluşa yönelen bilinçdışı eğilimler taşıdığını ileri

sürer (Freud, 2011). Şahmeran'ın anlatıdaki kaderi de bu bakımdan ölüm ve yaşamın iç içe geçtiği bir yapıya sahiptir.

Şahmeran'ın ölümü yıkımdır; fakat bu ölüm aynı zamanda şifanın ve bilginin ortaya çıkmasını sağlar. Bu nedenle figür, ölüm dürtüsü ile yaşam dürtüsü arasındaki gerilimi temsil eder. Onun bedeni yok edilirken bilgisi çoğalır. Bu ikilik, sanatsal öz-yıkım kavramıyla doğrudan ilişkilidir: sanatçı, kimi zaman kendi benliğini parçalayarak daha derin bir ifade biçimine ulaşır.

Jungcu açıdan ise Şahmeran, gölge arketipi ve anima figürüyle ilişkilendirilebilir. Gölge, bireyin kendinde kabul etmek istemediği, bastırdığı ya da korktuğu yönlerini ifade eder (Jung, 1968). Şahmeran'ın yılan bedeni bu gölge alanını temsil ederken, insan yüzü bilinçli benlikle ilişkilendirilebilir. Böylece figür, insanın kendi içinde uzlaştıramadığı iki alanı aynı bedende birleştirir.

Bu nedenle Şahmeran, içsel çatışmanın yalnızca temsili değil, aynı zamanda bu çatışmanın çözüm ihtimalidir. Çünkü o, karşıtlıkları yok etmez; onları aynı bedende taşır. Bu yönüyle Şahmeran imgesi, bütünlüğün ancak parçalanmışlık kabul edildiğinde mümkün olabileceğini gösterir.

2.11. Çağdaş Sanat Bağlamında Şahmeran İmgesinin Yeniden Okunması

Çağdaş sanatta mitolojik imgeler, geleneksel anlamlarından koparılmadan fakat yeni bağlamlar içinde yeniden yorumlanarak kullanılmaktadır. Şahmeran da özellikle kadın kimliği, beden politikaları, ekolojik düşünce, travma, bellek ve yerel kültür tartışmaları açısından güncel bir imgeye dönüşmüştür.

Şahmeran'ın yeraltında yaşaması, doğa ve insan-dışı varlıklarla ilişkisi, çağdaş ekolojik sanat bağlamında da değerlendirilebilir. İnsan merkezci düşüncenin doğayı denetleme ve tüketme eğilimi, Şahmeran anlatısında insanın yılanlar âlemine ihanet etmesiyle sembolik bir paralellik taşır. Bu anlamda Şahmeran'ın öldürülmesi, yalnızca kadınsı bilginin değil, doğanın ve kadim ekolojik dengenin de tahribi olarak okunabilir.

Ayrıca Şahmeran imgesinin halk sanatı, duvar resmi, cam altı resim, minyatür etkileri ve çağdaş resim pratikleri içinde yeniden üretilmesi, gelenek ile çağdaşlık arasında verimli bir gerilim yaratır. Geleneksel anlatı, çağdaş sanatçının kişisel travmaları ve

toplumsal eleştirisiyle birleştiğinde, Şahmeran yalnızca geçmişe ait bir mitolojik figür olmaktan çıkar; bugünün kırılgan, parçalanmış ve dirençli öznesinin sembolüne dönüşür.

2.12. Şahmeran İmgesine Ait Örnek Eser Analizleri

Şahmeran imgesi, Anadolu halk sanatından çağdaş sanat uygulamalarına kadar farklı teknik ve malzemelerle yeniden üretilmiş güçlü bir mitolojik figürdür. Yarı kadın yarı yılan bedeniyle Şahmeran; bilgelik, şifa, bereket, koruma, ihanet, ölüm, kurban edilme ve dönüşüm gibi çok katmanlı anlamlar taşır. Bu nedenle Şahmeran figürünün yer aldığı eserler yalnızca dekoratif örnekler olarak değil, aynı zamanda kültürel bellek, kadın bedeni, içsel çatışma ve öz-yıkım bağlamında okunabilecek sembolik yapılar olarak değerlendirilebilir.

Bu bölümde Şahmeran imgesinin yer aldığı örnek eserler; biçim, kompozisyon, renk, sembol, içerik ve tez konusu olan öz-yıkım/içsel çatışma ilişkisi açısından analiz edilmiştir.

2.12.1. Geleneksel Cam Altı Şahmeran Tasviri

Bu örnek, Anadolu halk sanatında Şahmeran'ın en yaygın temsil biçimlerinden biridir.

Bilgi	Açıklama
Eser Adı	Geleneksel Cam Altı Şahmeran Tasviri
Sanatçı	Anonim / halk sanatçısı
Teknik	Cam altı resim
Dönem	Geleneksel halk sanatı
Kaynak	Çağlar Abiha, 2016; Sökmen ve Balkanal, 2021

Tablo 3.1. Geleneksel Cam Altı Şahmeran Tasviri

(Abiha, 2016)

Resim 2.1. *Geleneksel cam altı şahmeran tasviri*

Geleneksel cam altı Şahmeran tasvirleri, Anadolu halk kültüründe koruyucu, bereket getirici ve şifa verici bir figür olarak karşımıza çıkar. Bu eserlerde Şahmeran genellikle cepheden, simetrik ve merkezî bir kompozisyon içinde betimlenir. Figürün başı kadın, gövdesi ise yılan biçimindedir. Başında çoğu zaman taç bulunur. Bu taç, onun "yılanların şahı" ya da "yılanların kraliçesi" olduğunu vurgular (Çağlar Abiha, 2016).

Biçimsel olarak eserlerde dekoratif bir anlatım dili hâkimdir. Figürün anatomik gerçekliğinden çok, sembolik değeri ön plandadır. Yılan gövdesinin kıvrımlı yapısı, kompozisyona ritim ve hareket kazandırır. Kadın yüzünün sakin, cepheden ve çoğu zaman ifadesiz verilmesi ise Şahmeran'a kutsal ve ikonografik bir görünüm verir (Çağlar Abiha, 2016).

Renk kullanımı bakımından cam altı Şahmeran tasvirlerinde canlı renkler öne çıkar. Kırmızı, yeşil, sarı, mavi ve altın tonları figürün büyülü ve koruyucu anlamını güçlendirir. Kırmızı renk yaşam, kan, acı ve tutkuyu çağrıştırırken; yeşil renk doğa, yenilenme ve şifa kavramlarıyla ilişkilendirilebilir. Bu renk karşıtlığı, Şahmeran'ın hem yaşam hem ölüm, hem zehir hem şifa taşıyan ikili yapısını destekler (Çağlar Abiha, 2016).

Sembolik açıdan kadın başı bilgelik, şefkat, doğurganlık ve şifa ile ilişkilidir. Yılan gövdesi ise ölüm, zehir, tehlike, yenilenme ve dönüşüm anlamları taşır. Bu nedenle

Şahmeran figürü, tek bir anlama indirgenemez. O hem koruyucu hem tekinsiz, hem iyileştirici hem de ölümle ilişkili bir varlıktır (Çağlar Abiha, 2016).

Tez konusu bağlamında bu eser, içsel çatışma kavramı için güçlü bir görsel temel oluşturur. Çünkü figür, aynı bedende iki farklı varoluş biçimini taşır: insan ve yılan. Bu hibrit yapı, bireyin kendi içinde taşıdığı karşıtlıkları temsil eder. Şahmeran'ın bedeni, bilgelik ile tehlike, şifa ile zehir, yaşam ile ölüm arasında bölünmüş bir sembolik alana dönüşür. Bu nedenle geleneksel cam altı Şahmeran tasviri, öz-yıkım ve içsel çatışmanın mitolojik kökenlerini görselleştiren önemli bir örnektir (Çağlar Abiha, 2016).

2.12.2. Mardin Yöresine Ait Şahmeran Tasviri

Mardin yöresinde Şahmeran figürü, halk sanatında ve gündelik yaşam nesnelerinde sıkça kullanılan önemli bir motiftir.

Görsel Künyesi

Bilgi	Açıklama
Eser Adı	Mardin Yöresine Ait Şahmeran Tasviri
Sanatçı	Anonim / yöresel halk sanatçısı
Teknik	Resimsel tasvir / bezeme / el sanatı ürünü
Bölge	Mardin
Kaynak	Sökmen ve Balkanal, 2021; Alan, 2025

Tablo 3.2. Mardin Yöresine Ait Şahmeran Tasviri

Mardin yöresine ait Şahmeran tasvirleri, figürün Anadolu halk inançları içindeki güçlü yerini göstermektedir. Bu tasvirlerde Şahmeran çoğunlukla kadın başlı, yılan gövdeli, başında taç bulunan ve çevresinde yılan biçimleriyle desteklenen bir varlık olarak betimlenir. Figürün başındaki taç, onun hükmedici ve kutsal konumunu gösterir (Sökmen, Balkanal, 2021).

Resim 2.2. *Mardin yöresine ait şahmeran tasviri*

Kompozisyon bakımından Şahmeran genellikle resim yüzeyinin merkezinde yer alır. Bu merkezî konum, figürün yalnızca süsleme amacıyla kullanılmadığını, aynı zamanda koruyucu ve kutsal bir sembol olarak görüldüğünü ortaya koyar. Figürün izleyiciye doğrudan bakması, onunla seyirci arasında güçlü bir karşılaşma yaratır. Bu bakış, Şahmeran'ın halk inancındaki gözetici ve koruyucu niteliğini güçlendirir (Sökmen, Balkanal, 2021).

Mardin yöresindeki örneklerde süsleme unsurları oldukça önemlidir. Çiçekler, kıvrımlı çizgiler, yılan başları, taç, inci ve bitkisel motifler figürün etrafında sembolik bir evren oluşturur. Çiçek ve bitki motifleri bereketi, şifayı ve doğayla kurulan bağı temsil eder. Yılan başları ise figürün yeraltı, bilinçdışı ve gizli bilgiyle ilişkisini güçlendirir (Sökmen, Balkanal, 2021).

Renkler çoğunlukla parlak ve dikkat çekicidir. Kırmızı, sarı, yeşil ve mavi gibi renkler halk sanatının canlı anlatım dilini yansıtır. Bu renkler aracılığıyla Şahmeran hem dünyevi hem de doğaüstü bir figür olarak algılanır (Sökmen, Balkanal, 2021).

Tez konusu açısından Mardin Şahmeran tasviri, özellikle kadın bedeni ve kurban edilme temasıyla ilişkilendirilebilir. Şahmeran, bilgeliği ve şifası nedeniyle değerli görülür; fakat aynı nedenle hedef hâline gelir. Mitolojik anlatıda onun bedeni parçalanarak şifa kaynağına dönüştürülür. Bu durum, kadın bilgisinin ve bedeninin iktidar tarafından denetlenmesiyle ilişkilendirilebilir (Sökmen, Balkanal, 2021).

Dolayısıyla bu eser, Şahmeran'ı yalnızca koruyucu bir halk motifi olarak değil, aynı zamanda kadınsı bilginin, bedenin ve kurban edilmenin sembolü olarak okumaya olanak tanır. İçsel çatışma açısından bakıldığında ise figürün güzellik ve tehlike, şefkat ve zehir, yaşam ve ölüm arasında kurduğu gerilim dikkat çekicidir (Sökmen, Balkanal, 2021).

2.12.3. Şahmeran Figürlü Tekstil / İşleme Örneği

Şahmeran figürü, Anadolu tekstil kültüründe özellikle çeyiz, işleme, dokuma ve ev içi süsleme ürünlerinde karşımıza çıkar.

Bilgi	Açıklama
Eser Adı	Şahmeran Figürlü Tekstil / İşleme Örneği
Sanatçı	Anonim / yöresel üretici
Teknik	Dokuma, işleme veya tekstil yüzeyi
İşlev	Çeyiz, süsleme, koruyucu motif
Kaynak	Önlü ve Karadağ, 2024

Tablo 3.3. Şahmeran Figürlü Tekstil / İşleme Örneği

Şahmeran figürünün tekstil ürünlerinde kullanılması, mitolojik bir imgenin gündelik yaşamla nasıl bütünleştiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu tür eserlerde Şahmeran, yalnızca görsel bir süsleme unsuru olarak değil, aynı zamanda koruyucu ve bereket getirici bir sembol olarak değerlendirilir (Önlü, Karadağ, 2024).

Resim 2.3. *Şahmeran figürlü tekstil / işleme örneği*

Biçimsel olarak tekstil yüzeyinde kullanılan Şahmeran figürü çoğu zaman sadeleştirilmiş ve motif hâline getirilmiştir. Kadın başı, taç ve yılan gövdesi gibi temel

unsurlar korunur; ancak dokuma ya da işleme tekniğinin gereği olarak figür geometrik, ritmik ve tekrarlı bir yapıya dönüşebilir. Bu durum, Şahmeran'ın halk sanatındaki esnek temsil gücünü ortaya koyar (Önlü, Karadağ, 2024).

Tekstil yüzeylerinde tekrar eden motif düzeni, yılanın döngüselliğiyle ilişkilendirilebilir. Yılanın kıvrımlı ve halkasal yapısı, sonsuzluk, yenilenme ve yaşam döngüsü anlamlarını çağrıştırır. Bu nedenle Şahmeran motifinin kumaş, örtü, yastık, çeyiz ürünü veya duvar süsü gibi nesnelerde kullanılması tesadüf değildir. Figür, ev içi yaşamı koruyan, bereketi çağıran ve kötü etkileri uzaklaştıran bir sembol olarak işlev görür (Önlü, Karadağ, 2024).

Renk kullanımı geleneksel tekstil anlayışına bağlı olarak değişmekle birlikte kırmızı, yeşil, sarı, siyah ve beyaz tonları sıklıkla karşımıza çıkar. Kırmızı renk doğurganlık, yaşam ve kanla; yeşil renk doğa ve şifayla; siyah ise gizem ve bilinmeyenle ilişkilendirilebilir (Önlü, Karadağ, 2024).

Bu eser türü, kadın emeğiyle olan ilişkisi bakımından da önemlidir. Tekstil, işleme ve çeyiz kültürü çoğu zaman kadınların üretim alanıyla bağlantılıdır. Bu nedenle Şahmeran'ın tekstil yüzeylerinde yer alması, figürün kadınlık, doğurganlık, koruma ve aile kurma ritüelleriyle ilişkilendirildiğini gösterir (Önlü, Karadağ, 2024).

Tez konusu bağlamında tekstil yüzeyindeki Şahmeran figürü, kadın bedeni, yük, koruma ve içsel dayanıklılık kavramlarıyla ilişkilendirilebilir. Şahmeran burada bir yandan koruyucu bir figürdür; diğer yandan mitolojik anlatıdaki trajik yazgısı nedeniyle kurban edilen kadın bilgisinin de temsilcisidir. Bu ikilik, öz-yıkım ve yeniden doğuş kavramlarının halk sanatındaki sessiz ama güçlü karşılığı olarak okunabilir (Önlü, Karadağ, 2024).

2.12.4. Günümüz Türk Çini / Seramik Sanatında Şahmeran Figürü

Şahmeran imgesi çağdaş çini ve seramik sanatında da geleneksel motiflerin yeniden yorumlanması yoluyla yaşatılmaktadır.

Bilgi	Açıklama
Eser Adı	Günümüz Türk Çini / Seramik Sanatında Şahmeran Figürü
Sanatçı	Çeşitli sanatçılar / çağdaş çini-seramik uygulamaları

Bilgi	Açıklama
Teknik	Çini, seramik, sır altı dekor
Dönem	Çağdaş dönem
Kaynak	Işıktan, 2023

Tablo 3.4. Günümüz Türk Çini / Seramik Sanatında Şahmeran Figürü

Resim 2.4. *Seramik sanatında şahmeran figürü*

Günümüz Türk çini ve seramik sanatında Şahmeran figürü, geleneksel halk anlatısının çağdaş malzeme ve yüzey anlayışıyla yeniden yorumlandığı örneklerden biridir. Çini ve seramik yüzeylerde Şahmeran çoğunlukla süslemeci, ritmik ve renkli bir kompozisyon içinde ele alınır (Işıktan, 2023).

Biçimsel olarak çini/seramik yüzeylerdeki Şahmeran figürlerinde kıvrımlı yılan bedeni dikkat çeker. Bu kıvrımlar, yüzeyde hareket ve ritim oluşturur. Kadın başı ise figüre insani, duygusal ve bilge bir anlam kazandırır. Figürün gövdesi dekoratif yüzeyle bütünleşir; böylece Şahmeran hem anlatı figürü hem de yüzeysel motif hâline gelir (Işıktan, 2023).

Renk kullanımı açısından çini sanatına özgü mavi, turkuaz, beyaz, yeşil ve kırmızı tonları öne çıkar. Mavi ve turkuaz, geleneksel olarak nazardan korunma, ruhsal arınma, su ve gökyüzüyle ilişkilendirilir. Bu renkler, Şahmeran'ın koruyucu ve şifa verici anlamını güçlendirir. Yeşil, doğa ve yenilenme; kırmızı ise yaşam, kan ve acı ile bağlantılıdır (Işıktan, 2023).

Kompozisyonlarda figür genellikle merkezde konumlandırılır. Çevresinde yer alan bitkisel motifler, çiçekler ve süslemeler figürün bereket, doğurganlık ve yaşam döngüsüyle ilişkisini destekler. Bu yönüyle çini ve seramik yüzeylerdeki Şahmeran, geleneksel halk inancını çağdaş dekoratif sanat içinde sürdürür (Işıktan, 2023).

Tez konusu açısından bu örnek, Şahmeran'ın bedeninin nasıl sembolik bir yüzeye dönüştüğünü göstermektedir. Yılan gövdesinin kıvrımlı yapısı, içsel gerilim ve dönüşümle ilişkilendirilebilir. Kadın başının dingin ve bilge görünümü ise figürün şifa verici yönünü vurgular. Bu iki unsurun birleşimi, Şahmeran'ın hem ruhsal hem bedensel çatışmaları temsil eden hibrit yapısını ortaya koyar (Işıktan, 2023).

Bu nedenle çini/seramik örneklerde Şahmeran, doğrudan dramatik bir acı sahnesi olarak verilmez; fakat figürün sembolik yapısı, öz-yıkım ve içsel çatışmanın daha örtük bir biçimde okunmasına olanak sağlar. Yılan bedeni dönüşümü, kadın yüzü bilgeliği, renkler ise şifa ve yaralanma arasındaki gerilimi temsil eder (Işıktan, 2023).

2.12.5. Dijital İllüstrasyonda Şahmeran Karakter Tasarımı

Çağdaş dijital sanat ortamında Şahmeran figürü, karakter tasarımı ve görsel hikâye anlatımı bağlamında yeniden yorumlanmaktadır.

Bilgi	Açıklama
Eser Adı	Şahmeran Karakter Tasarımı
Sanatçı / Araştırmacı	Özlem Duman
Teknik	Dijital illüstrasyon
Program	Adobe Photoshop, After Effects, Premiere Pro
Tarih	2024
Kaynak	Duman, 2024

Tablo 3.5. Dijital illüstrasyonda Şahmeran Karakter Tasarımı

Dijital illüstrasyonda Şahmeran figürü, geleneksel anlatının çağdaş görsel hikâye anlatımı olanaklarıyla yeniden üretildiği bir örnektir. Duman'ın çalışmasında Şahmeran efsanesi, karakter tasarımı, sahneleme, renk, hareket ve dijital kurgu aracılığıyla çağdaş bir anlatım biçimine taşınmıştır (Duman, 2024).

Resim 2.5. *Dijital illüstrasyonda şahmeran karakter tasarımı*

Biçimsel açıdan dijital ortam, Şahmeran figürünün geleneksel tasvirlere göre daha hareketli ve dramatik biçimde ele alınmasına olanak sağlar. Geleneksel cam altı resimlerde Şahmeran çoğunlukla durağan ve cepheden betimlenirken, dijital illüstrasyonda figür hikâye içinde hareket eden, duygusal tepkiler veren ve atmosferle ilişki kuran bir karaktere dönüşür (Duman, 2024).

Karakter tasarımında kadın üst bedeni ve yılan alt bedeni korunur. Ancak dijital yorumda figürün yüz ifadesi, beden hareketi, renk ilişkisi ve sahne içindeki konumu daha belirgin hâle gelir. Bu durum Şahmeran'ın yalnızca sembolik bir motif değil, psikolojik derinliği olan bir karakter olarak algılanmasını sağlar (Duman, 2024).

Renk kullanımı figürün anlamını güçlendiren önemli bir unsurdur. Sarı tonları bilgelik, ışık ve zihinle; mor tonları gizem, mistisizm ve ruhsal derinlikle; yeşil tonları ise yılan, doğa, şifa ve dönüşümle ilişkilendirilebilir. Dijital yüzeyde kullanılan ışık-gölge etkileri, anlatının dramatik yapısını güçlendirir (Duman, 2024).

Tez konusu bakımından bu eser, Şahmeran imgesinin çağdaş sanat dilinde psikolojik ve dramatik bir figüre nasıl dönüştürülebileceğini göstermektedir. Dijital illüstrasyon, öz-yıkım, ihanet, yara, dönüşüm ve içsel çatışma gibi kavramların görsel olarak daha güçlü ifade edilmesine olanak tanır (Duman, 2024).

Şahmeran'ın hibrit bedeni dijital karakter tasarımında kimlik bölünmesi, içsel gerilim ve dönüşüm anlamlarını taşır. Figürün hem insan hem yılan oluşu, onu tek bir kimliğe indirgenemeyen bir varlık hâline getirir. Bu nedenle dijital Şahmeran yorumu, çağdaş bireyin parçalanmış benliği ve dönüşüm arzusu açısından okunabilir (Duman, 2024).

2.12.6. Canan'ın Feminist Sanat Bağlamında Şahmeran Yorumu

Çağdaş Türk sanatında mitolojik kadın imgeleri, beden politikaları ve feminist anlatılar bağlamında Şahmeran figürü önemli bir yere sahiptir.

Bilgi	Açıklama
Eser Adı	Şahmeran Yorumu / Mitolojik Kadın Figürü
Sanatçı	Canan
Teknik	Minyatür, dijital baskı, video veya karışık teknik bağlamında değerlendirilebilir
Dönem	Çağdaş sanat
Konu	Kadın bedeni, mitoloji, iktidar, dönüşüm
Kaynak	Sanatçı arşivi, sergi katalogları, çağdaş sanat incelemeleri

Tablo 3.6. Canan'ın Feminist Sanat Bağlamında Şahmeran Yorumu

Sanatçı arşivi / sergi kataloğu / güvenilir çevrim içi sanat kaynağı.

Resim 2.6. *Canan'ın feminist sanat*

Canan'ın sanat pratiğinde kadın bedeni, mitoloji, masal, geleneksel anlatı ve toplumsal cinsiyet rolleri önemli bir yer tutar. Sanatçı, kadın figürünü yalnızca seyredilen bir nesne olarak değil, kendi hikâyesini kuran, dönüşen ve direnen bir özne olarak ele alır. Bu bağlamda Şahmeran imgesi, feminist sanat okumaları açısından güçlü bir figürdür.

Şahmeran'ın yarı kadın yarı yılan bedeni, ataerkil kültürde hem arzulanan hem de korkulan kadın imgesini temsil eder. Kadın başı güzellik, bilgelik ve şefkatle ilişkilendirilirken; yılan bedeni tehlike, başkaldırı, cinsellik, bilinçdışı ve dönüşüm

anlamlarını taşır. Bu ikili yapı, kadın bedeninin tarihsel olarak nasıl hem kutsallaştırılıp hem de denetlenmeye çalışıldığını gösterir.

Canan'ın feminist sanat anlayışı bağlamında Şahmeran, bilgisi nedeniyle hedef hâline gelen kadın figürü olarak okunabilir. Mitolojik anlatıda Şahmeran'ın bilgeliği ve şifası onun korunmasını sağlamaz; aksine ölümüne neden olur. Bu durum, kadın bilgisinin ve kadın bedeninin ataerkil iktidar tarafından kontrol edilmesiyle ilişkilendirilebilir.

Biçimsel olarak feminist Şahmeran yorumlarında beden, yalnızca estetik bir form değildir. Beden; acının, bilginin, bastırılmış arzunun, direnişin ve dönüşümün taşıyıcısıdır. Yılan bedeni ise kadının bastırılmış, tekinsiz ve özgürleşme potansiyeli taşıyan yönünü temsil eder.

Tez konusu açısından bu eser, kadın bedeni ve öz-yıkım ilişkisini yorumlamak için önemlidir. Şahmeran'ın öldürülmesi ve bedeninin şifa için kullanılması, kadın bedeninin başkaları için feda edilmesi anlamına gelir. Ancak bu ölüm aynı zamanda bilginin dolaşıma girmesine ve dönüşümün başlamasına neden olur. Bu nedenle Şahmeran, hem kurban edilen hem de bilgisiyle yaşamaya devam eden bir figürdür.

Feminist açıdan bakıldığında, Şahmeran'ın öz-yıkımı pasif bir yok oluş değildir. Onun bedeni yok edilse de bilgeliği varlığını sürdürür. Bu durum, kadın bedeninin yaralanmasına rağmen anlam üretmeye, direnmeye ve dönüşmeye devam ettiğini gösterir.

2.12.7. Ahmet Güneştekin'in Mitolojik Anlatı Dili İçinde Şahmeran İmgesi

Ahmet Güneştekin'in sanatında mitoloji, bellek, Mezopotamya anlatıları ve sembolik imgeler önemli bir yer tutar. Bu nedenle Şahmeran imgesi, sanatçının genel mitolojik anlatı dili içerisinde değerlendirilebilir.

Bilgi	Açıklama
Eser Adı	Şahmeran / Mitolojik Figür Yorumu
Sanatçı	Ahmet Güneştekin
Teknik	Tuval, karışık teknik veya yerleştirme bağlamında değerlendirilebilir
Dönem	Çağdaş sanat

Bilgi	Açıklama
Konu	Mitoloji, bellek, Mezopotamya, dönüşüm
Kaynak	Sanatçı web sitesi, sergi katalogları, galeri arşivleri

Tablo 3.7. Ahmet Güneştekin'in Mitolojik Anlatı Bağlamında Şahmeran Yorumu

Kaynak: Sanatçı web sitesi / sergi kataloğu / galeri arşivi.

Ahmet Güneştekin'in sanatında mitolojik anlatılar, kültürel bellek ve coğrafi hafıza güçlü bir yer tutar. Sanatçı, Anadolu ve Mezopotamya'ya ait anlatıları çağdaş sanat diliyle yeniden yorumlar. Bu bağlamda Şahmeran figürü, Güneştekin'in mitoloji merkezli görsel dünyası içinde güçlü bir sembolik imge olarak değerlendirilebilir.

Güneştekin'in eserlerinde renklerin yoğun, parlak ve katmanlı kullanımı dikkat çeker. Bu renk anlayışı, mitolojik figürlerin zamansız ve büyülü etkisini güçlendirir. Şahmeran imgesi böyle bir renk evreni içinde ele alındığında, hem ışıklı hem karanlık, hem çekici hem de tekinsiz bir figüre dönüşür.

Kompozisyon açısından sanatçının mitolojik figürleri çoğu zaman merkezî ve güçlü bir görsel etki yaratacak şekilde düzenlenir. Şahmeran'ın kadın başı izleyiciyle duygusal bir ilişki kurarken; yılan bedeni figüre hareket, gerilim ve dönüşüm anlamı kazandırır.

Sembolik açıdan Şahmeran, bellek ve travma kavramlarıyla ilişkilendirilebilir. Mitolojik anlatıda Şahmeran ihanete uğrar, öldürülür ve bedeni şifa kaynağına dönüştürülür. Bu süreç, bireysel ve toplumsal bellekteki yaralanma deneyimleriyle paralellik taşır. Figürün yok edilen bedeni, aynı zamanda bilgiyi ve şifayı çoğaltan bir bedendir.

Tez konusu açısından Güneştekin'in mitolojik anlatı dili, öz-yıkım ve yeniden doğuş kavramları için önemli bir çerçeve sunar. Şahmeran'ın ölümü mutlak bir yok oluş değildir; çünkü onun bilgeliği ölümünden sonra da yaşamaya devam eder. Bu durum, öz-yıkımın sanatsal bağlamda dönüşüm ve yeniden anlam kazanma süreci olarak okunmasına olanak tanır.

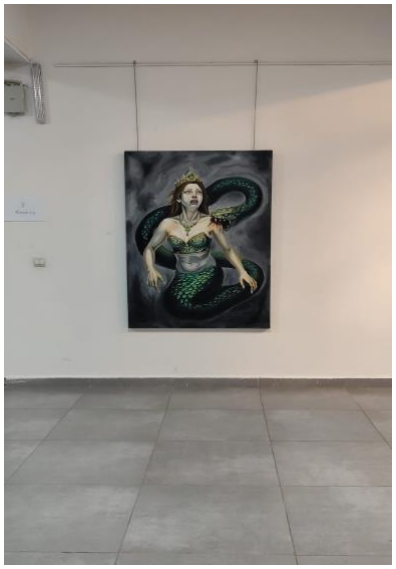
BÖLÜM 3

UYGULAMA RAPORU

3.1. Uygulama Yapılış Gerekçesi

Bu uygulama çalışması, Şahmeran mitinin çağdaş resim sanatı bağlamında yeniden yorumlanması ve öz-yıkım ile içsel çatışma kavramlarının görsel bir dile dönüştürülmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Şahmeran miti; bilgelik, şifa, ihanet, kurban edilme, ölüm ve yeniden doğuş gibi çok katmanlı anlamları bünyesinde barındırması nedeniyle, bireyin iç dünyasında yaşadığı çatışmaları ifade etmek için güçlü bir sembolik zemin sunmaktadır. Bu bağlamda uygulama, mitolojik bir figürün yalnızca geleneksel ya da dekoratif bir unsur olarak değil, çağdaş sanat pratiği içinde psikolojik, kültürel ve estetik bir imge olarak ele alınabileceğini göstermeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın çıkış noktasını, Şahmeran figürünün yarı kadın yarı yılan bedeniyle taşıdığı ikili anlam yapısı oluşturmaktadır. Bu hibrit beden; insan ile hayvan, bilinç ile bilinçdışı, yaşam ile ölüm, şifa ile zehir, güç ile kırılganlık arasındaki karşıtlıkları görünür kılmaktadır. Bu nedenle Şahmeran, bireyin kendi içinde yaşadığı parçalanmışlık, bastırılmış duygu, travma, suçluluk, öz-yıkım ve dönüşüm süreçlerini ifade etmek için elverişli bir imge olarak değerlendirilmiştir.

Resim 3.1. *Duvarlara asılan şahmeran tasviri*

Uygulamada özellikle yılanın figürü omuzdan sokması, “yükün omuzda taşınması” düşüncesinden hareketle kurgulanmıştır. Omuz, bedensel olarak ağırlığın ve sorumluluğun taşındığı bölge olmasının yanı sıra, sembolik düzeyde bireyin psikolojik, toplumsal ve varoluşsal yüklerini temsil eden bir alan olarak ele alınmıştır. Bu nedenle omuzdan gerçekleşen sokma eylemi, figürün taşıdığı içsel baskıların, bastırılmış acıların ve öz-yıkıma yönelen ruhsal gerilimlerin görünür hâle gelmesini sağlamaktadır. Yılanın hem zehir hem şifa, hem ölüm hem dönüşüm anlamlarını taşıması, bu yaralanma imgesini yalnızca bir tahribat göstergesi olmaktan çıkararak dönüşümün başlangıç noktasına dönüştürmektedir.

Bu doğrultuda uygulamanın yapılma gerekçesi, Şahmeran mitinin geleneksel anlam dünyasını koruyarak onu çağdaş resimsel anlatı içinde yeniden üretmek; öz-yıkım ve içsel çatışma gibi soyut kavramları beden, yara, yılan ve omuz metaforları aracılığıyla somutlaştırmaktır. Böylece çalışma, bireysel psikoloji ile kültürel belleği bir araya getirerek mitolojik bir imgenin güncel sanatsal ifade olanaklarını araştırmayı hedeflemektedir.

3.2. İçerik Ve Biçime Yönelik Saptamalar

Uygulamanın içeriği, Şahmeran mitinin taşıdığı sembolik anlamlar ile bireyin içsel çatışma ve öz-yıkım deneyimi arasındaki ilişki üzerine kurulmuştur. Çalışmada Şahmeran figürü, yalnızca mitolojik bir karakter olarak değil; parçalanmış benliğin, bastırılmış arzuların, travmatik belleğin, kadın bilgeliğinin ve dönüşüm arzusunun taşıyıcısı olarak ele alınmıştır. Figürün yarı kadın yarı yılan oluşu, içeriğin temel gerilim noktasını oluşturmaktadır. Bu hibrit yapı, insanın hem akıl hem içgüdü, hem kırılganlık hem güç, hem şifa hem zehir taşıyan çift yönlü varoluşunu temsil etmektedir.

İçerik açısından çalışmada öne çıkan temel kavramlar; öz-yıkım, içsel çatışma, yük, yara, ihanet, şifa, ölüm ve yeniden doğuş olarak belirlenmiştir. Yılanın omuzdan sokması, bu kavramların merkezinde yer alan temel görsel müdahaledir. Omuz, yük ve sorumlulukla ilişkilendirilirken; yılan sokması, bu yükün artık görünmez olmaktan çıkıp bedensel bir iz ve acıya dönüşmesini ifade etmektedir. Böylece figürün bedeni, psikolojik ve simgesel anlamların işlendiği bir yüzey hâline gelmektedir.

Biçimsel olarak uygulamada figüratif anlatım tercih edilmiştir. Figürün beden dili, duruşu, yüz ifadesi ve yılanla kurduğu ilişki, çalışmanın duygusal ve düşünsel atmosferini güçlendirecek şekilde kurgulanmıştır. Şahmeran imgesinin geleneksel tasvirlerinde görülen yılan bedeni, dişil figür, süsleme ve sembolik motifler çağdaş bir yorumla ele alınmış; figürün dekoratif niteliğinden çok psikolojik ve dramatik yönü ön plana çıkarılmıştır.

Kompozisyonda omuz bölgesi, anlamın yoğunlaştığı odak noktası olarak değerlendirilmiştir. Yılanın omuza yönelmesi, izleyicinin bakışını doğrudan yaralanma ve yük metaforuna çekmektedir. Bu tercih, figürün taşıdığı ruhsal ağırlığın yalnızca yüz ifadesiyle değil, beden üzerinde oluşan yara ve temas aracılığıyla da aktarılmasını sağlamaktadır. Beden bu yönüyle hem acının hem direncin hem de dönüşümün görsel mekânı olarak ele alınmıştır.

Resim 3.2. *Şahmeran tasviri- 1*

Şahmeran karakterinin görsel tasviri genellikle kadın üst bedeni ve yılan alt bedeniyle resmedilmektedir. Baş ve üst beden kısmı çoğunlukla güzel bir kadın formunda olup, uzun saçlı ve zarif yüz hatlarına sahiptir. Bu kadınsı figürün üst bedeni, geleneksel kıyafetlerle veya süslü takılarla bezenmiş olabilir. Alt bedeni ise büyük ve güçlü bir yılan gövdesinden oluşmaktadır. Yılan gövdesi, bazen tek renk, bazen de desenli pullarla detaylandırılmış olarak resmedilmektedir. Bu gövde, uzun ve kıvrımlı bir yapıda olup, hareket kabiliyeti ve zarafeti vurgulayan bir biçimde tasarlanmıştır.

Şahmeran figürleri genellikle doğal bir çevrede, özellikle mağara veya orman gibi mistik mekânlarda konumlandırılmıştır (Şekil 4)

Renk, çizgi ve leke kullanımı da içeriği destekleyen biçimsel unsurlar olarak değerlendirilmiştir. Karanlık, yoğun ya da kontrast değerlerin kullanılması, içsel gerilimi ve öz-yıkım temasını güçlendirmektedir. Yılan formunun kıvrımlı yapısı ise hem döngüselliği hem de bilinçdışının akışkan doğasını çağrıştırmaktadır. Bu biçimsel tercihler aracılığıyla Şahmeran imgesi, folklorik bir motif olmaktan çıkarılarak çağdaş, psikolojik ve sembolik bir resim diline taşınmıştır.

3.3. Uygulamanın Düşünsel Yönü

Uygulamanın düşünsel yönü, Şahmeran mitinin taşıdığı karşıt anlam alanlarının bireyin iç dünyasındaki çatışmalarla ilişkilendirilmesine dayanmaktadır. Şahmeran, mitolojik anlatılarda bilge, şifacı ve koruyucu bir varlık olarak karşımıza çıkarken, aynı zamanda ihanete uğrayan, bedeni parçalanan ve ölümü üzerinden bilgisi dolaşıma giren trajik bir figürdür. Bu yönüyle Şahmeran, insanın hem iyileştirici hem yıkıcı, hem güçlü hem kırılgan, hem yaşamı sürdüren hem de ölüme yaklaşan yönlerini aynı bedende taşıyan çok katmanlı bir imge olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmada öz-yıkım kavramı yalnızca yok oluş ya da tahribat anlamında ele alınmamıştır. Aksine, öz-yıkım bireyin kendi benliğiyle yüzleştiği, bastırılmış acılarını görünür kıldığı ve bu süreç aracılığıyla dönüşüm ihtimaline ulaştığı sancılı bir eşik olarak yorumlanmıştır. Bu bağlamda yılanın omuzdan sokması, bireyin taşıdığı yükün artık bastırılamaz hâle gelmesini ve bedende bir yara olarak ortaya çıkmasını simgelemektedir. Yara, burada yalnızca zarar görmenin değil, aynı zamanda farkındalığın ve dönüşümün de işaretidir.

Omuz metaforu, uygulamanın düşünsel merkezlerinden biridir. Kültürel söylemde "yükü omuzlamak" ifadesi, bireyin sorumluluklarını, acılarını, travmalarını ve toplumsal baskılarını taşımasını ifade eder. Bu nedenle figürün omzundan sokulması, görünmez ruhsal yüklerin görünür bir bedensel işarete dönüşmesi anlamına gelmektedir. Yılanın bu noktaya yönelmesi, hem yükün kaynağını hem de bu yükten doğan içsel çözülmeyi vurgulamaktadır.

Yılan ise Şahmeran mitinin temel sembolik ögesidir. Mitolojik bağlamda yılan; ölüm, zehir, tehlike ve ihanetle ilişkilendirildiği kadar; şifa, bilgelik, yenilenme ve ölümsüzlükle de ilişkilendirilmektedir. Bu çift anlamlı yapı, uygulamanın düşünsel kurgusunu güçlendirmektedir. Çünkü omuzdan sokma eylemi aynı anda hem yıkıcı hem de dönüştürücü bir anlam taşımaktadır. Sokma, figürün acı çekmesine neden olurken, aynı zamanda onun taşıdığı yükle yüzleşmesini ve dönüşüm sürecine girmesini mümkün kılmaktadır.

Resim 3.3. *Şahmeran tasvir*

Feminist ve psikanalitik açıdan bakıldığında, Şahmeran imgesi kadın bedeninin bilgi, arzu, korku ve kurban edilme ekseninde nasıl anlamlandırıldığını göstermektedir. Şahmeran'ın bilgeliği nedeniyle hedef hâline gelmesi ve bedeninin şifa için parçalanması, kadınsı bilginin ve bedenin iktidar ilişkileri içinde denetlenmesine dair sembolik bir okuma sunmaktadır. Bu nedenle uygulamada kadın bedeni, yalnızca estetik bir form olarak değil; acının, bilginin, direnişin ve dönüşümün taşıyıcısı olarak ele alınmıştır.

Sonuç olarak uygulamanın düşünsel yönü, Şahmeran imgesinin çağdaş resim sanatı bağlamında yeniden yorumlanmasına dayanmaktadır. Çalışma, mitolojik bir figür aracılığıyla bireyin içsel çatışmasını, taşıdığı yükleri ve öz-yıkım sürecini görünür kılmayı amaçlamaktadır. Omuzdan sokma imgesi ise bu düşünsel yapının merkezinde yer almakta; yük, yara, acı, şifa ve dönüşüm kavramlarını tek bir görsel metaforda birleştirmektedir. Bu bağlamda uygulama, Şahmeran'ı yalnızca geçmişe ait bir efsane

olarak değil, günümüz insanının psikolojik, kültürel ve varoluşsal deneyimlerini ifade eden güçlü bir sembolik imge olarak konumlandırmaktadır.

Bu eser, tez kapsamında hazırlanan uygulama çalışmasının ana görselidir.

Bilgi	Açıklama
Eser Adı	Omuzdan Sokma İmgesi
Sanatçı	Büşra Arpa
Tarih	2026
Teknik	Resim / uygulama çalışması
Konu	Şahmeran, öz-yıkım, içsel çatışma
Kaynak	Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır

Tablo 3.8. Büşra Arpa, Omuzdan Sokma İmgesi

Kaynak: Araştırmacı tarafından diploma projesi kapsamında hazırlanmıştır

Omuz bölgesi, sembolik açıdan önemli bir anlam taşır. Türkçede "yükü omuzlamak" ifadesi; sorumluluk, baskı, suçluluk, acı ve dayanma zorunluluğu gibi anlamlarla ilişkilidir. Bu nedenle çalışmada omuz, bireyin görünmez yüklerini taşıdığı sembolik bir beden alanı olarak ele alınmıştır.

Resim 3.4. *Büşra arpa, omuzdan sokma imgesi*

Yılanın omuza yönelmesi, figürün bastırılmış acılarının ve içsel çatışmasının artık gizlenemez hâle gelmesini temsil eder. Sokma eylemi, dışarıdan gelen bir saldırı gibi görünse de, çalışmanın düşünsel yapısı içinde içsel gerilimin bedensel yüzeye taşması

olarak okunabilir. Bu nedenle yara, yalnızca tahribat değil, aynı zamanda farkındalık ve dönüşümün başlangıcıdır.

Şahmeran mitinde yılan hem zehir hem şifa anlamı taşır. Bu nedenle yılanın sokması yalnızca yıkıcı bir eylem değildir. Aynı zamanda bireyin kendi yarasıyla yüzleşmesini ve dönüşüm sürecine girmesini sağlayan sembolik bir müdahaledir. Öz-yıkım burada mutlak bir yok oluş değil; kişinin kendi benliğiyle karşılaştığı, parçalandığı ve yeniden kurulma ihtimali taşıdığı sancılı bir süreçtir.

Biçimsel olarak figürün bedeni, psikolojik anlamların işlendiği bir yüzey hâline gelir. Omuzdaki yara, ruhsal yükün bedensel karşılığıdır. Yılan ise bu yükün hem nedeni hem de dönüştürücü unsurudur. Böylece beden; acı, bilgi, şifa ve dönüşüm kavramlarının kesiştiği bir anlatı alanına dönüşür.

Bu çalışma, geleneksel Şahmeran tasvirlerinden beslenmekle birlikte figürü çağdaş ve psikolojik bir bağlama taşır. Geleneksel tasvirlerde Şahmeran daha çok koruyucu, bereket getirici ve şifa verici bir figür olarak ele alınırken; bu uygulamada Şahmeran, bireyin içsel yaralanmasını, bastırılmış acılarını ve öz-yıkım sürecini temsil eden çağdaş bir imge olarak yorumlanmıştır.

SONUÇ

Hikâye anlatımı, insanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar çeşitlenerek varlığını sürdürmüştür. Bu hikâyeler, insanlar ve toplumlar arasında güçlü, duygusal ve bilişsel bağlar kurmaktadır. Hikâyeler, bir toplumun değerlerini, inançlarını, kimliğini aktarmak ve korumak için önemli bir araçtır. Kültürel ve toplumsal değerlerin, normların ve tarihlerin aktarımında kilit bir rol oynarlar. Bir toplumun hikâyeleri, efsaneleri ve destanları; o toplumun benzersiz kimliğini ve derin değerlerini yansıtır. Bu hikâyeler, geçmişin mirasını gelecek nesillere aktarmanın yanı sıra, toplumun ortak bilincini ve birliğini güçlendirmektedir.

Eski zamanlarda, hikâye anlatımı genellikle sözlü geleneğe dayanıyordu. Hikâyeler, nesilden nesle aktarılırken, anlatıcılar tarafından ağızdan ağıza iletilirdi. Günümüz dünyasında ise teknolojinin gelişmesi iletişim kanallarının çeşitlenmesine olanak sağlamıştır. Hikâye anlatımı dijital platformlara taşınarak internetin yaygınlaşmasıyla küresel ölçekte erişilebilir hale gelmiştir. Bloglar, sosyal medya platformları, podcast' ler ve diğer dijital kanallar, hikâyelerin milyonlarca insana ulaşmasını sağlamıştır. Bunlardan biri olan video formatındaki içerikler, hikâyenin görsel ve işitsel olarak daha etkili bir şekilde iletilmesini sağlamaktadır. YouTube, Netflix ve diğer video platformları, hikâye anlatımını yeni bir boyuta taşıyarak izleyicilere daha zengin bir deneyim sunmaktadır. Bu platform çeşitliliği, içerik üreticilerini daha yenilikçi bir bakış amacıyla farklı anlatım yöntemlerini kullanmaya itmiştir.

Bu çalışmada Şahmeran miti sadece bir halk efsanesi olarak kalmamakla beraber nereden geldiği, hangi anlamları taşıdığı ve sanat eserlerinde nasıl yer aldığıyla birlikte ele alınmıştır. Şahmeran hakkında daha önce yapılan araştırmalar genellikle onu sadece anlatılan bir efsane ya da yazılı bir hikâye olarak incelemiştir. Ancak bu tez ile Şahmeran'ın günümüz Türk resim sanatında nasıl gösterildiği üzerinde durulmuştur. Bedri Rahmi Eyüboğlu'ndan Ahmet Güneştekin'e kadar birçok sanatçının eserlerinde Şahmeran'ın nasıl farklı şekillerde anlatıldığı incelenmiştir. Bu sayede hem Şahmeran figürünün zaman içinde nasıl yaşadığı görülmüş hem de sanat yoluyla nasıl yeni anlamlar kazandığı tespit edilmiştir. Bu çalışma, geçmişin efsanelerini ve sanatın anlatım gücünü anlamak isteyenlere ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Çalışmada Şahmeran'ın sadece eski bir efsane olmadığını, günümüz sanatında hâlâ yerini güçlü bir şekilde koruyan sembol olarak ele alındığı görülmektedir. Bununla birlikte kadın figürü, bilgelik, doğurganlık ve koruma gibi imgelerin de Şahmeran üzerinden resimlerde farklı şekillerde anlatıldığı ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca mitoloji, toplum ve sanat arasında bağlantı kurarak literatüre yeni bir katkı sağlamış, literatürde bahsi geçen konular ayrı ayrı ele alınırken bu çalışmada bir araya getirilmiştir. Sanat yoluyla Şahmeran'ın geçmişten günümüze uzanan varlığı kapsamlı olarak ele alınmıştır. Böylece hem mitin toplumsal önemi vurgulanmış hem de sanatın şahmeran mitini yaşatıp yeniden yorumlama özelliği net bir şekilde belirtilmiştir.

Bu eser analizleri, Şahmeran imgesinin farklı sanat alanlarında çok yönlü biçimde temsil edildiğini göstermektedir. Geleneksel cam altı resimlerde ve yöresel tasvirlerde Şahmeran daha çok koruyucu, bereket getirici ve şifa verici bir halk inancı sembolü olarak öne çıkarken; tekstil, çini, seramik ve dijital illüstrasyon örneklerinde figürün anlam alanı genişlemektedir. Çağdaş sanat yorumlarında Şahmeran, yalnızca folklorik bir motif olmaktan çıkarak kadın bedeni, kültürel bellek, travma, ihanet, öz-yıkım, içsel çatışma ve dönüşüm kavramlarıyla ilişkilendirilen güçlü bir imgeye dönüşmektedir.

Tez kapsamında hazırlanan "Omuzdan Sokma İmgesi" adlı uygulama çalışması, geleneksel Şahmeran anlatısından beslenmekle birlikte figürü daha psikolojik ve çağdaş bir bağlamda yeniden yorumlamaktadır. Yılanın omuzdan sokması, Şahmeran mitindeki zehir-şifa, ölüm-yaşam ve yıkım-dönüşüm karşıtlıklarını bedensel bir metafor üzerinden görünür kılmaktadır. Böylece çalışma, Şahmeran'ın geçmişten gelen mitolojik anlamını korurken, onu günümüz insanının içsel çatışmalarını ve öz-yıkım deneyimini ifade eden çağdaş bir resimsel imge olarak konumlandırmaktadır.

KAYNAKÇA

Alan, M. (2025). *Türk Mitolojisinde Şahmeran Miti: Toplumsal Ve Resim Sanatı Bağlamında Bir Analiz*, [Yüksek Lisans Tezi, Ardahan Üniversitesi], Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ardahan.

And, M. (2007). *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Baysal, M. (2010). *Bir Halk Sanatı Olan Camaltı Resim Ve Günümüz Örneklerinde Gözlenen Temalar*. [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi] Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Berger, J. (1972). *Ways of Seeing*. London: Penguin Books.

Boratav, P. N. (2016). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Bilgesu Yayıncılık.

Campbell, J. (2004). *The Hero with a Thousand Faces*. Princeton: Princeton University Press.

Cirlot, J. E. (2001). *A Dictionary of Symbols*. London: Routledge.

Çağlar Abiha, B. (2016). Geleneksel Halk Sanatında Şahmaran Motifleri ve Bu Motiflerin Dili. Folklor/Edebiyat, 22(88), 99-116.

Çakır, E. (2011). *Hikâye-i Şahmeran Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme*. Trabzon: Yüksek Lisans Tezi Ktü - SBE.

Doğanay, E. (2012), Düş ya da Gerçek Şah-ı Maran, İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi.

Duman, Ö. (2024). Hareketli Dijital İllüstrasyonlarla Görsel Hikâye Anlatımı: Şahmeran Efsanesi. [Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi] Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.

Duydu, M., & Karabey Tekin, A. (2022). Türk Mitolojisinde Hayvan Sembolizmi: Geleneksel "Şahmeran" Figürünün Sanata Yansımaları. İdil, 96, 1208–1217.

Eliade, M. (2001). *Mitlerin Özellikleri*. İstanbul: Om Yayınevi.

Eliade, M. (2003). *Dinler Tarihine Giriş* (L. Arslan, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Eliade, M. (2016). *Mitlerin Özellikleri* (S. Rifat, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Erdal, A. (2022). *Şahmeran, Sanatta Yeterlik Tez Raporu*, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Freud, S. (2011). *Haz İlkesinin Ötesinde*. İstanbul: Metis Yayınları.

Gezgin, D. (2007). *Hayvan Mitosları*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Gombrich, E. H. (1995). *Sanatın Öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Göçmen, D.B. (2025). *Şahmeran Efsanesinin Sanat Eğitimine Entegre Edilmesinin Ortaöğretim 10.Sınıf Öğrencilerinin Algısal Gelişimi Üzerindeki Etkisi – (Çeşmeli Anadolu Lisesi Örneği)*, [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi] Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gök, G. (2021). Tarsus İlçesi ile özdeşleşen Şahmeran efsanesi. *İçel Dergisi*, 1(1), 22 26

Hançerlioğlu, O. (2000*). Dünya inançlar sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Işıktan, F. (2023). Anadolu Halk Kültüründe Şahmeran, Günümüz Türk Çini/Seramik Sanatına Yansımaları. Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı 1, 511-523.

Işıktan, F. (2023). Anadolu Halk Kültüründe Şahmeran, Günümüz Türk Çini/Seramik Sanatına Yansımaları. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı 1, 511–523.

Jung, C. G. (1968). *The Archetypes and the Collective Unconscious*. Princeton: Princeton University Press.

Kara, A. (2019). *Anadolu Efsanelerinde Keramet Sahibi Kadınlar*. [Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi] Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Kara, B. (2019). *Mitoloji Ve Toplumsal Cinsiyet: Şahmeran Miti*, [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi] Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kristeva, J. (1982). *Powers of Horror: An Essay on Abjection*. New York: Columbia University Press.

Nişanyan, N. (2010). *Sözlerin Soy Ağacı*. İstanbul: Everest Yayınları.

Ocak, A. Y. (2012). *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Önlü, N. ve Karadağ, N. (2024). Anadolu Türk Kültüründe Şahmeran Efsanesi: Şahmeran'ın Tekstil Ürünlerinde Motif Olarak Kullanımı. ArtDE Sanat ve Tasarım Dergisi, 1, 62-78

Roux, J.-P. (2011). *Eski Türk Mitolojisi*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Sanatçı arşivi / sergi kataloğu / güvenilir çevrim içi sanat kaynağı.

Sanatçı web sitesi / sergi kataloğu / galeri arşivi.

Seyidoğlu, B. (2015). *Mitoloji Üzerine Araştırmalar: Metinler ve Tahliller*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Sökmen, S. ve Balkanal, Z. (2021). Anadolu Sanatında Şahmeran Figürlü Örnekler. Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 6(3), 417-447.

Sökmen, S., Balkanal, Z. (2018). Anadolu'da Önemli Bir Simge Olan Şahmeran'ın Halk İnanışlarındaki Yeri. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(8), 15.

Sözeri, T. (2000). Kültürlerde Şahmeran. İstanbul: İm Kitapları.

Türk Dil Kurumu. (2025). Güncel Türkçe sözlük: Mit. https://sozluk.gov.tr/

Uğurlu, S. B., (2008). Çağdaş *Türk Edebiyatında Şahmeran İmgesi*: Arketipsel BirYaklaşım. 38. ICANAS (pp.1691-1718). Ankara, Turkey

Yıldıran, N. (2001). *Yakın Doğu sembolizminde akrep, yılan: Akrep-adam ve Şahmeran*. Folklor/Edebiyat, 7(26), 5–22.

ÖZGEÇMİŞ

Büşra ARPA

08.08.2002'de Mardin Kızıltepe'de doğdu.

2022 Yılında Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümüne (Ö.Ö) girdi.